

ARBEIDSNOTAT

Pawprint - Hvilke avtrykk kan vi spore?

Rapport om ungdomsskoleelevers
erfaringer med valgfaget
Demokrati i praksis

Catrine Torbjørnsen Halås

Nord universitet
Arbeidsnotat nr. 1/2016
Bodø 2016

Pawprint – Hvilke avtrykk kan vi spore?

Rapport om ungdomsskoleelevers erfaringer med valgfaget Demokrati i praksis

Catrine Torbjørnsen Halås

Nord universitet
Arbeidsnotat nr. 1/2016
ISBN 978-82-7314-758-5
ISSN 1892-8064
Bodø 2016

REFERANSESIDE, Arbeidsnotat 1/2016

Tittel:	Offentlig tilgjengelig: Ja	Arbeidsnotat nr. 1/2016
Pawprint - Hvilke avtrykk kan vi spore?	ISBN 978-82-7314-758-5	ISSN 1892-8064
Rapport om ungdomsskoleelevers erfaringer med valgfaget Demokrati i praksis		
	Antall sider og bilag: 46	Dato: 13. januar 2016

Forfatter(e) / prosjektmedarbeider(e) Catrine Torbjørnsen Halås	Prosjektansvarlig (sign).
	Dekanus (sign).
Prosjekt Ungdom i svevet	Oppdragsgiver(e) Trondheim kommune – Huseby skole
	Oppdragsgivers referanse
Sammendrag: Gjennom deltakelse i valgfaget Demokrati i praksis har elevene fått styrket sine forutsetninger og praktiske kompetanse for demokrati og medvirkning. Elevene har også erfart at engasjementet har ført til at de har fått gjennomslag for noen av sakene de har vært særlig opptatt av. Valgfaget svarer på mange punkt på skolens dannelsesoppdrag, gjennom å hjelpe elevene til å beherske, å opptre som og ta ansvar som individer i sosiale felleskap og i demokratiske prosesser. Rapporten peker også på at skolen og kommunene fortsatt har utfordringer når det gjelder å legge til rette for unges deltakelse og medvirkning i demokratiske prosesser.	Emneord: Valgfag, Demokrati i praksis, Ungdom, Demokrati, Medvirkning, Deltakelse, Dannelse, Praktisk og variert opplæring
	Keywords: Electives, Democracy practice, Youth, Democracy, Participation, Bildung, Practical and varied training

Innhold

1. INNLEDNING OG SAMMENDRAG	7
2. BAKGRUNN	9
2.1 Hvordan har denne rapporten blitt til?	9
2.2 Demokrati i praksis som valgfag.....	10
2.3 Ungdomsundersøkelsen.....	11
3. HVORDAN HAR UNGDOMMEN ERFART DET Å DELTA.....	13
3.1 Hvordan forstår elevene valgfaget?	13
3.2 Hva motiverte for deltakelse?	13
3.3 Hva har elevene lært?	14
3.4 Hvilken respons har de fått fra omgivelsene.....	16
3.5 Hva har vært bra med opplegget?	16
3.6 Hva har ikke vært bra eller kunne vært gjort bedre?.....	18
3.7 Om elevundersøkelsen	18
3.7.1 Hvordan opplevde elevene å delta på planlegging og gjennomføring av undersøkelsen? .	19
3.7.2 Forskjellen mellom denne og andre undersøkelser	19
3.7.3 Samarbeidet med de voksne	21
3.7.4 Det å være leder for de andre	21
3.7.5 Hva fungerte bra ved undersøkelsen	22
3.7.6 Hva kunne vært gjort bedre ved undersøkelsen?	22
3.7.7Hvilke tema vil de arbeide videre med?.....	23
3.8 Noen temaer på skolen som elevene er særlig opptatt av	24
3.8.1 Bygningsmessige forhold, det sosiale miljøet og læringsmiljøet	24
3.8.2 Læreren	24
3.8.3 Klassens time og elevråd	25
3.9 Hvilke tanker har elevene gjort som om hvordan skolen kan bli bedre?.....	26
3.9.1 Hvordan skape et godt sosialt læringsmiljø på tvers?.....	26
3.9.2 Hva kjennetegner den gode læreren?.....	26
3.3.3 Hvordan skape en god relasjon mellom lærere og elever?.....	27
3.9.4 Å ta i bruk praktiske læringsformer	27

3.10 Erfaringer med demokrati og deltakelse.....	28
3.10.1 Felleskapet.....	28
3.10.2 Betydningen av å være mange	29
3.10.3 Om å se en sak fra flere sider	29
3.10.4 Å bli hørt	29
3.10.5 Om å påvirke og få gjennomslag	30
4. HAR DET SATT SPOR?.....	33
4.1 Demokrati og medvirkning – et dannelsesfag i praksis?	33
4.2 Noen utfordringer og muligheter	35
KILDER.....	39
VEDLEGG 1 EVALUERINGSSPØRSMÅL OG INTERVJUGUIDE.....	41
VEDLEGG 2 LÆREPLAN I VALGFAGET DEMOKRATI I PRAKSIS	43
VEDLEGG 3 RÅD TIL ANDRE SOM SKAL GJØRE UNDERSØKELSE	45

Jeg synes det å få være med på de to dagene har vært en ære. Det har vært fantastisk å få jobbe med noe så stort som angår oss selv. Jeg har ingen dårlig tanker angående dette. Det var også bra at vi ble hørt og fikk være med å bestemme selv, slik at vi kunne si at dette var vårt verk, selv om vi ikke bestemte alt, men mye av det. Det at vi klarte å gjennomføre det gjorde at vi ble begeistret og glad over å ha fullført noe så stort som akkurat det her. Planleggingen var nøkkelen til suksess. Jeg er spent på å se hva som kommer ut av alt arbeidet, og å få folk til å se hva ungdom faktisk kan få til, og at vi er i stand til å forbedre noe som generasjonene etter oss kommer til å nyte og ta nytte av.

Valgfagelev i Demokrati i praksis - Pawprint

1. INNLEDNING OG SAMMENDRAG

Demokrati i praksis ble innført som valgfag i ungdomsskolen i 2013. Gjennom at elevene lærer demokrati og medvirkning skal faget stimulere til deltakelse og engasjement i demokratiske prosesser. Ved Huseby skole i Saupstad-Kolstad bydel i Trondheim har 17 elever fra 9. og 10. klasse deltatt i valgfaget, som de har kalt Pawprint (på norsk fotavtrykk).

Formålet med denne rapporten er å belyse hvordan elevene har erfart det å delta i dette valgfaget. Det er særlig fokus på deres erfaringer med planlegging og gjennomføring av en ungdomsundersøkelse som omfattet alle elevene ved ungdomsskolen.

Rapporten viser at elevene i stor grad har hatt positive opplevelser av å delta i valgfaget. Flere sier noe om at de har lært hvordan demokratiske prosesser fungerer. De har lært noe hvordan kan planlegge og formidle, om hvordan de kan bli hørt og fått tro på at det er mulig å påvirke. Videre har de lært å samarbeide og sett betydningen av å være mange stemmer. Flere opplever at de har blitt tryggere på seg selv, lært noe om seg selv og lært å stå for egne meninger. De mener at faget gir praktisk kunnskap som de trenger i dagliglivet. Flere opplever at dette er læring med overføringsverdi som har de tar med til andre arenaer, og at det de har lært har bidratt til å styrke læring i andre fag.

Når elevene forteller om hva som har vært betydningsfullt, fremhever de at det har vært viktig at det har vært brukt mye tid på at de skulle bli kjent med hverandre og trygg i gruppa. De opplever at de har vært med på noe ordentlig og seriøst, og mange har likt at faget var praktisk. Flere synes at det er bra at de har vært utenfor skolen og at de har fått servert mat. Flere elever sier noe om kvaliteter ved læreren. De fleste trekker frem Oslo turen som en viktig opplevelse, at den var motiverende, opplysende og inspirerende. Til sist trekker alle frem elevundersøkelsen som betydningsfull, og rapporten beskriver hvordan elevene erfarte planlegging og gjennomføring av denne. Elevene har vært særlig opptatt av merverdien av å gjøre en praktisk undersøkelse til forskjell fra skriftlige spørreundersøkelser, og av at det har vært de som ungdommer som har planlagt og vært ledere i gjennomføringen. Dette mener de har ført til mer engasjement hos elevene, og at de har fått flere, mer nyanserte, mer åpne og mer ærlige svar, enn om den hadde vært i voksen regi.

Når det gjelder negative erfaringer handler dette om at de som er innadvendte har følt at de ikke alltid har fått de samme mulighetene og utfordringene som de som er mer utadvendte.

På bakgrunn av undersøkelsen beskriver elevene noen områder som de ønsker å arbeide videre med. Dette omhandler aktiviteter i skolen, temauker, leksefri, elevnett, steder å være, søppelbøtter, park og minibank.

Rapporten beskriver utfordringer elevene ser på skolen, særlig i relasjon til lærerne og mangler ved hvordan klassens time og elevråd fungerer. Videre beskriver rapporten ideer som elevene har for hvordan det sosiale læringsmiljøet kan styrkes. Dette handler om at det i større grad bør vektlegges sosiale aktiviteter på tvers av klassetrinnene og en praktisk tilnærming i fagene, og at lærerne må vise positivitet og engasjement.

Rapporten formidler elevenes erfaringer med demokrati og deltakelse knyttet til tema som felleskapet, betydningen av å være mange, å se en sak fra flere sider, å bli hørt og om påvirkning og det å få gjennomslag.

Avslutningsvis sees elevenes erfaringer i lys av målene om at valgfaget skal lære elevene demokrati og medvirkning, og peker på noen muligheter og utfordringer som kan spores i lys av dette. Det konkluderes med at det kan se ut som at valgfaget på mange punkt svarer på skolens dannelsesoppdrag, gjennom å hjelpe elevene til å beherske, å opptre som og ta ansvar som individer i sosiale felleskap og i demokratiske prosesser. Det pekes på at skolen og kommunene fortsatt har utfordringer når det gjelder å legge til rette for unges deltakelse og medvirkning i demokratiske prosesser.

Med bakgrunn i erfaringene som fremkommer i rapporten pekes det på at valgfaget Demokrati i praksis har potensial til å være et møtested eller en arena som kan 1) styrke ungdoms forutsetninger for samfunnsdeltakelse, 2) gi skoleledelse og kommunen bedre innsikt i ungdoms perspektiv, 3) styrke forutsetningene for at man basert på kjennskap til lokale utfordringer og muligheter mer treffsikkert kan utvikle en bedre skole og et bedre lokalsamfunn for barn og unge og 4) ha potensial for å mobilisere ungdom som en forandrende kraft i utviklingsarbeid i skole og lokalsamfunn.

2. BAKGRUNN

Huseby skole har om lag 250 på ungdomstrinnet. Skolen ligger i bydel Saupstad Kolstad, og holder til i et bygg som de selv beskriver som dårlig og uhensiktsmessig¹. Skolen har mottaksgruppe for elever som er nyankommet til landet, og har Trondheims største andel av flerspråklige elever, hvor ca 30 % av elevene har et annet morsmål enn norsk. Skolen er opptatt av sin plass i nærmiljøet, og har et tett samarbeid med det nærliggende biblioteket, kultursenteret for barn og unge, Kolstad idrettslag og Områdeløft Saupstad-Kolstad i Trondheim kommune.

2.1 Hvordan har denne rapporten blitt til?

Rapporten er basert på samtaler med elevene og faglærer i forbindelse med planlegging og gjennomføring av elevundersøkelsen som ble gjennomført på skolen og som valgfagelevne hadde ansvaret for. Videre baserer den seg på fra skriftlige svar som elevene gav på fem spørsmål som de fikk etter de hadde gjennomført undersøkelsen, samt intervjusamtaler med elevene i tre grupper to måneder etter undersøkelsen.

Rapporten viser flere steder til rapporten Ung borger og medvirker = Demokrati (Gustavsen og Tinmannsvik, 2014), som ble laget etter elevundersøkelsen. Den ble utarbeidet i dialog med ungdommene, og ført i pennen av Karin Gustavsen fra Barn og unges samfunnslaboratorium, som var engasjert for å bistå Pawprint med undersøkelsen, i samarbeid med fagansvarlige for valgfaget, Kristin Tinmannsvik fra Trondheim kommune. For de som ønsker mer informasjon om planlegging, gjennomføring og resultater fra selve undersøkelsen, kan finne denne rapporten på nettet.

I forbindelse med mitt arbeid med prosjekt Ungdom i svevet² og samarbeidet med Barn og unges samfunnslaboratorium, fikk jeg høre om arbeidet ved Huseby skole, og spurte om å få lov til å følge arbeidet med elevundersøkelsen. Samtidig ble jeg forespurt om å være aktivt deltakende og bidra med spørsmål og innspill underveis. Jeg har vært med på den første planleggingsøkten, samt tilstede som voksen vert under selve gjennomføringen av undersøkelsen. Under selve elevundersøkelsen deltok også to andre forskere fra Ungdom i svevet, Kate Mevik og Reidun Follesø som voksenverter. De var med å utforme evalueringsspørsmålene som valgfagelevne svarte skriftlig på i ettertid, se vedlegg 1.

Under intervjusamtalene hadde jeg med meg stipendiat Tommy Strøm, som også var med å lage intervjuguiden, se vedlegg 1. Vi møtte da elevene i tre grupper i samtaler som varte fra 35 til 75 minutter. Med unntak av den ene samtale, som gikk litt trådt i begynnelsen, fløt samtalene greit, hvor elevene i mange tilfelle fortsatte og fylte ut andres resonnementer og setninger. Vi ble sittende igjen med et inntrykk av at elevene i stor grad delte opplevelser som kom til uttrykk, med noen unntak, hvor de uttrykte at de var uenige eller at saken kunne sees på flere måter og ha flere sider.

Elevene har fått muntlig orientering om at vi er forskere og at formålet med vår tilstedeværelse var innsamling av data for å få kunnskap om hvordan de har erfart å være med på valgfaget og

---

¹ Velkomstbrev til Huseby skole

² Ungdom i svevet har vært en nasjonal satsing med mål om å styrke lokal tverrfaglig innsats overfor ungdom i risiko, med særlig fokus og kompetanse på medvirkning. Arbeidet varte fra 2007 – 2015 og har vært ledet av Fylkesmannen i Nordland i partnerskap med Universitetet i Nordland. Se www.ungdomsisvevet.no

Ungdomsundersøkelsen. De er også orientert om at det er frivillig å være en del av forskningen. Under samtaleintervjuene har også elevene enkeltvis samtykket i at de er kjent med at det de sa ville bli datagrunnlag for denne rapporten, og at det kunne bli brukt i forskningsøyemed.

Når rapporten bruker begrepet «elevene» henviser dette til valgfagelevne, med mindre det spesifiseres noe annet. For å bevare elevenes anonymitet er det i all hovedsak ikke referert til kjønn eller klassetrinn på elevene. Dette med unntak av noen steder hvor dette trekkes frem som et poeng av elevene.

I teksten er utdrag fra samtaler dratt sammen i et avsnitt, hvor ... skiller utsagn fra ulike elever. Der hvor utdrag kommer fortløpende, uten slik anvisning, er det enkeltstående utsagn som er plassert sammen. Enkelte av sitatene er språklig forbedret, uten at meningsinnholdet er forandret.

Vi møtte elevene første gang i januar, etter at de hadde hatt valgfaget i et halvt år. Deretter deltok vi på undersøkelsen i mars, og var tilbake i juni for intervjusamtale med elevene. De hadde da fullført et år med valgfaget.

Rapporten er sammenstilt og skrevet av meg som står som forfatter alene. Kristin Tinmannsvik har lest gjennom og gitt innspill til faktadelen av rapporten. Rapporten har vært til gjennomsyn i kommunen før ferdigstilling.

2.2 Demokrati i praksis som valgfag³

I 2013 ble det gjeninnført valgfag i ungdomsskolen. Valgfagene skal medvirke til at elevene, hver for seg og i fellesskap, styrker lysten til å lære og opplever mestring gjennom praktisk og variert arbeid. Valgfagene er tverrfaglige og skal medvirke til helhet og sammenheng i opplæringen. I læreplanen kan vi lese om formålet til valgfaget Demokrati i praksis:

Demokrati er en bærebjelke i samfunnet. Et demokratisk samfunn forutsetter at innbyggerne respekterer og slutter opp om menneskerettigheter og grunnleggende demokratiske verdier som likeverd, likestilling, respekt, toleranse, ytringsfrihet og frie valg. Målet er at flest mulig skal få anledning til å engasjere seg og delta aktivt i samfunnslivet.

Unge mennesker må forstå betydningen av å holde demokratiets spilleregler i hevd og ta del i samfunnet på ulike måter. Å utvikle elevenes selvstendighet og identitet, evne til meningsdannelse og mot til å uttrykke egne meninger står sentralt. Skolen er en demokratisk arena for barn og unge der de skal oppleve å bli lyttet til, medvirke og ha innflytelse.

I opplæringen i demokrati i praksis skal elevene arbeide med menneskerettigheter og demokratiforståelse. Faget bidra til å få fram erfaringer og synspunkter de unge har, og gjøre dem i stand til å komme med innspill i saker som angår dem. Faget gir mulighet til å arbeide praktisk sammen med skolens elevråd, i skolemiljøet, i lokalsamfunnet og med globale forhold. Valgfaget skal fremme utviklingen av et inkluderende miljø som er preget av trygghet og sosial tilhørighet, der forebyggende tiltak og konfliktløsning inngår. Faget skal stimulere til deltakelse og engasjement i demokratiske prosesser.

---

³ Se vedlegg 2

Demokrati og medvirkning er de to sentrale begrepene som elevene skal få et teoretisk og praktisk forhold til.

Gjennom faglærerens tilknytning til bydelens nærmiljøsatsing "Områdeløft Saupstad-Kolstad", har valgfaget vært nært knyttet til bydelens overordnede satsing om å fremme ungdoms deltakelse gjennom hovedmålet som lyder: «*Ungdommer skal være medaktører via ulike medvirkningsprosesser i eget liv i sitt lokalmiljø*». En elevundersøkelse i regi av valgfaggruppa var oppført som en av metodene for å fremme og nå målene. Arbeidet skulle utføres i delprosjektet 'Ung borger og medvirker'. Elevundersøkelsen skulle utføres sammen med ungdommene, hvor de skulle være aktive i undersøkelsens ulike faser. Ansvaret ble lagt på valgfaggruppa, som planla og gjennomførte undersøkelsen. Forberedelse til, planlegging, gjennomføring og oppfølging av undersøkelsen har hatt en stor plass i valgfaget.

Ved Huseby skole deltok 13 elever fra 9. klasse og 4 fra 10. klasse, med fire gutter og 13 jenter i valgfaggruppa, som tok navnet Demokrati i praksis – pawprint.

2.3 Ungdomsundersøkelsen

Alle elevene ved Huseby ungdomsskole, i alt 250 personer, deltok i undersøkelsen. Elevene ble delt i grupper på femti elever og kom puljevis over to dager til Boxåpner Kultursenter for barn og unge, som var stedet for undersøkelsen. Her ble de invitert til å gi innspill og dele meninger om hva de syntes var bra med bydelen, hva som ikke var bra og hvordan bydelen kunne bli et bedre sted for unge å vokse opp i. Elevene ble invitert til å gi innspill på fire hovedtemaer:

Akuten: Her ble det fokusert på hva som er viktig å gjøre i bydelen NÅ.

Saupstad: Verdens Beste bydel å bo i!: Her ble det fokusert på hva som skal til for at Saupstad skal blir verdens beste bydel å bo i, på kort og lang sikt.

Familie: Her ble det presentert to familier som hadde ulike utfordringer, og elevene ble bedt om å komme med forslag og ideer til tiltak og samarbeid.

Medvirkning - Påvirkning – Medbestemmelse: Her ble elevene bedt om å si noe om deres forståelse av medvirkning og hva som kan fremme medvirkning, påvirkning og medbestemmelse.

Hvert av temarommene hadde to ungdomsvertter og en voksenvert. Alle ungdoms-vertene var fra valgfaggruppa. Det var ungdomsvertene som hadde hovedansvar for å fremme dialogen i temarommene.

Rapporten Ung borger og medvirker= Demokrati (ibid) oppsummerer elevenes innspill, og peker behov for å gjøre noe med forhold som omhandler folkehelse, byplan, estetikk, kultur og relasjoner folk i mellom. Eksempler på konkrete forslag er knyttet til skolemat, trygg skolevei, leksefri, mobbefri skole, tilgang til elevnettverk og trådløst nettverk og minibank.

Innen familie- temaet var de unge opptatt av tilgang til aktiviteter, at barn skal vite hvem man kan man snakke med, åpen barnehage og oppfølging av sårbare elever.

Innen medvirkningstemaet kan vi se at elevene mener medvirkning både dreier seg om å få være med å bestemme hjemme, være med å påvirke skolehverdagen blant gjennom elevrådet og at de kan være med å påvirke innhold og struktur på fritidsarenaen.

Du kan lese mer om hvordan undersøkelsen ble gjennomført og om resultatene i rapporten Ung Borger Ung medvirker = Demokrati (ibid), som også inneholder Pawprints egen rettighetsplakat, som er laget med utgangspunkt i innspillene som er kommet inn.

Faglærer forteller i ettertid at tre elever valgte å gå over til valgfaget sal og scene det påfølgende skoleåret. De andre arbeidet videre med å følge opp temaene som kom frem i undersøkelsen.

Våren 2015 gjennomførte elevene en ny undersøkelse. Et ungdomsråd for bydelen Saupstad-Kolstad er etablert. Ved utgangen av 2015 har valgfagelevne arbeidet med oppfølging av rettighetsplakaten på skolen. De arbeider nå med revidering av denne. Det er kommet nye søppelbøtter og satt i gang arbeid med ny belysning for hele dalen, i samarbeid med lysdesignere. På slutten av året bevilget bystyret 7 millioner over en fireårs periode til realisering av parken som var ett av ønskene til elevene.

Rapporten Ung Borger Ung medvirker = Demokrati (ibid), er sendt til rektor, områdeledere, områdeløft og kommunaldirektør, som inviterte Pawprint til rådhuset for å legge frem rapporten. Her presenterte ungdommene resultatene av undersøkelsen og overrakte rapporten til varaordfører. Ungdommene serverte jordbær og mosell til alle de frammøtte på dette arrangementet, og pressen var tilstede. Rapporten er spredd elektronisk og på sosiale medier over hele landet og formidlet via deltakelse på konferanser rundt om i landet, samt i Sverige og Danmark.

3. HVORDAN HAR UNGDOMMEN ERFART DET Å DELTA

Vi spurte elevene om hvordan de hadde erfart det å være med på dette valgfaget, og på elevundersøkelsen spesielt. I dette kapittelet kan du lese om hvordan elevene selv forstår valgfaget, om motivasjonen for å delta, hva de har lært, hva de opplever som positivt og negativt, hvilke temaer de har blitt opptatt av og hva de tenker at skolen kan lære av det som de har vært med på.

3.1 Hvordan forstår elevene valgfaget?

Hvordan forstår elevene formålet med det som de har vært med på? De trekker her frem at de har lært om samfunnet, om demokrati og hvordan de kan uttrykke meninger i et offentlig rom og nå igjennom med saker de er opptatt av: «*Vi har lært om demokrati og sånn*», «*Vi lærer om samfunnet, gjør praktiske ting og lærer norsk*» og at det handler om å «*Få til å nå igjennom og for å vise folk hva vi jobber for*».

«Det er et veldig politisk valgfag da. Der man kanskje lærer litt mer om virkeligheten enn akkurat for eksempel «Sal og scene» hvor man lærer om hvordan en forestilling blir satt sammen. Litt mer fra virkeligheten.»

«Det er jo et valgfag som kanskje går litt mer ut på å gjøre mer for andre enn de andre valgfagene i stedet for og bare ha det gøy. Altså det er jo et gøy valgfag men vi har jo et områdeløfte, der vi utfører elevundersøkelser og ut i fra det finner ut litt mer hva som ungdom faktisk er interessert i da.»

Når de skal beskrive hva de har gjort i valgfaget trekker de frem tre ting: For det første trekker de alle frem betydningen av turen de var med på i oppstarten av skoleåret: «*Vi startet med i høst å dra til Oslo. Der var vi på Stortinget. Og i Groruddalen er det ganske likt miljø som det er på Kolstad. Vi var der i 2 dager med opplegg hele tiden, det var aldri noe pause og det var veldig slitsomt, men det var veldig artig da.*»

Videre trekker de frem skoletimene, hvor de forteller om hvordan de har trent på å bli trygge på hverandre og til å kunne si hva de mener: «*Vi har hatt mange sånne leker for at vi skal føle oss trygg på hverandre så vi tør å si alt vi mener og sånn*».

De siste de trekker frem er elevundersøkelsen, som blir nærmere omtalt senere.

3.2 Hva motiverte for deltakelse?

Flere forteller at Oslo turen var en stor motivasjon for å bli med i valgfaget, men at motivasjonen har endret seg underveis: «*Når jeg så det her valgfaget her hadde jeg egentlig bestemt meg for å ta ett annet et, men da så jeg den Oslo turen, og så tenkte jeg at jeg har lyst til å dra til Oslo. Men så var det jo mye mer som lå bakom det, ja jeg synes jo det er skikkelig spennende sånne der ting da og det å ta beslutninger på om vi skal velge å gå fram med den eller den saken, og om man skal si det og det.*»

For en annen var det moren som overtalte henne til å søke faget: «*Mamma ville at jeg skulle søke. Det er jo sånn at jeg alltid har vært aktiv i elevrådet både på barneskolen og ungdomskolen det interesserer*

meg meningene til andre og sånn. Men jeg tenkte egentlig ikke søke, jeg skrev jo søknaden kvelden før fristen. For mamma overbeviste meg om at jeg skulle ta det. Det høres på en måte bedre ut da det hjelper deg mye mer praktisk istedenfor «Sal og scene» som jeg hadde tenkt å ta. For det her gir deg jo samme erfaring som du får i sal og scenen når det gjelder å stå foran folk. Pluss at det gir deg samfunnsnyttige ting.»

En annen «ville prøve noe nytt enn det jeg har vært med på før».

Flere visste ikke helt hva valgfaget innebar: «Det var mamma som forklarte det til meg», «Demokrati i praksis, jeg har jo skjønnt det nå da, at man faktisk utfører ting som folk har kommet fram til. Det var ikke det jeg tenkte da, jeg trodde ikke vi ble å jobbe med så seriøse saker som vi faktisk gjør da».

3.3 Hva har elevene lært?

På spørsmål om hva de har lært, sier flere at dette er vanskelig å uttrykke: «Det er så vanskelig og sett ord på hva jeg har lært på en måte, man lærer så mye.»

Noen sier at de har lært noe om hvordan de kan bli hørt: «Vi lærer hvordan systemet fungerer på en måte. Hvordan man når igjennom. At man må sende brev og si det man mener så blir man faktisk hørt.» En opplever å ha lært «Hvordan du skal nå igjennom og få fram meningene dine».

De har lært at det er mulig å påvirke: «Jeg har lært at vi faktisk får til noe hvis vi faktisk vil det. At det er muligheter for det. Det å lage en undersøkelse det har vi lært og hvordan vi skal gå fram.» «Vi har funnet ut hva ungdommene mener. Det virker som alle sammen på skolen følte at meningene deres har betydd noe og at dem ble hørt» ... «og hvis det faktisk skjer noe nå så kanskje de tenker at det er jo noe vits at jeg sier noe, så hvis jeg får noen nye ideer så kan jeg jo fortelle dem også. Så kanskje det blir noe av dem også.»

Flere viser til ungdomsundersøkelsen og at de har lært noe av betydningen av å være mange stemmer: «Hvis jeg vil noe så få med flere på å ville det samme».

Flere sier noe om at de har lært hvordan demokratiske prosesser fungerer: «Jeg har lært om demokrati og sånn.» «Man ser at det faktisk er mye jobb og utføre slike ting vi holder på med, at det ikke er bare å gjøre faktiske, men hele den prosessen. Man får utført ting da.» «Vi har lært at vi må diskutere hvordan vi skal få formidle meningene våre og kanskje det at vi må gi oss litt av og til og vi må bruke litt av alle sine ideer og se helheten.»

De har også lært å planlegge og formidle: «Også har vi lært å planlegge ting. Gå fram på en ordentlig måte hvordan man skal møte folk for å gi dem informasjon på en måte. Hvordan man skal få formidlet det på en ordentlig måte uten at det blir forvirringer og sånn der.»

Flere er opptatt av at de har lært å samarbeide bedre. En elev har gjennom året fått mer lyst til å samarbeide med andre og sier: «Ja, for jeg liker egentlig best og jobbe individuelt, og når jeg har jobbet her har jeg brukt mer tanker på å jobbe sammen med andre da ... Ja og det tror jeg er noe man kan ta

med seg til senere i livet når man skal i jobb sammen med andre er det viktig å kunne samarbeide og ikke bare jobbe individuelt.»

Flere opplever at de har blitt lært å stå for egne meninger: «Ja også hadde vi de der lekene som læreren bruker å ha med oss: "Ville du ha valgt sommer eller vinter?" Han står og gir oss to alternativer så skal du gå til høyre eller venstre. Og jeg føler at det hjelper oss for å stå for egne meninger.» ... «Jeg husker i hvert fall elevrådet i åttende der turte jeg ikke si helt det jeg mente da. For jeg visste at det var andre i elevrådet som hadde mer peiling på det vi snakket om eller høyere stemme eller noe sånt som følte bedre. Men jeg føler nå jeg kan si hva jeg vil nå i elevrådet uten at jeg blir flau over meg selv eller mine egne meninger, at jeg kanskje kan snakke mer for meg selv. Det tror jeg at jeg har både fra elevrådet og her i fra. Man må ofte danne seg mange meninger i dette valgfaget.»

«Det har blitt lettere å snakke om hva vi mener. For uansett hvis du sier det er ingen dumme svar, for det er jo hva vi mener. Så det har blitt lettere å si hva vi mener og tenker og hva vi vil og det å kunne oppnå ting.»

Noen opplever at de har lært noe om seg selv: «Jeg tror vi har lært noe om oss selv. Jeg har lært noe om grensene for når jeg blir sur.» ... «Jeg har funnet ut at jeg er en ganske tolerant person. Om jeg hadde sett noen andre i den situasjonen jeg var i hadde jeg ikke forstått hvordan hun tålte det.»

Flere opplever at de har blitt tryggere på seg selv, og en sier det slik: «Jeg er veldig sjenert egentlig. Bare det å rekke opp hånden og delta i en sånn diskusjon, det var veldig vanskelig for meg i starten. Så jeg har måtte tvinge meg selv til å ta tak i det problemet, bare begynne å snakke og bare gjøre det. Jeg har strevd med det for alltid og hele tiden, så det har da hjulpet meg det faget her. Det gikk på det å stå foran andre og delta.»

Og flere opplever at dette er læring med overføringsverdi som har de tar med til andre arenaer: «Det har gått utover på skolen vår, at vi kan gå å snakke med hvem man vil nesten, for vi har blitt så godt kjent eller vi har begynt å bli ganske godt kjent.» «Du har kanskje litt lettere for å bli med i en diskusjon hvis du har meninger om noe og sier meningene dine.»

Det har bidratt til å styrke læring i andre fag: «Ja, når vi har framføringer i samfunnsfag og norsk og sånn så vet jeg at vi har trent på å stå foran folk å snakke. Jeg har fått bedre karakter i muntlig. I hvert fall i norsk.» En annen sier det slik: «I norsk for eksempel var det sånn at alle skulle ha en tale og da var det flere som sa de ville ha leksefri skole med masse argumenter og da var rektor å så på. Og da fikk vi henne til å komme å se: Vi vil virkelig ha leksefri skole! Og da jeg hadde den talen der, da merket jeg at det hjalp skikkelig det vi har gjort her. For den talen fikk jeg 6 på, og det tror jeg har mye med det jeg har gjort her.»

Elevene opplever at faget gir praktisk kunnskap som de trenger i dagliglivet: «Vi gjør jo helt andre ting enn de andre valgfagene og skolen generelt da. Vi lærer mer om ting vi kommer til å bruke i dagliglivet. Hvordan vi skal være og hvordan skrive jobbsøknader, eller om du skal søke om ting eller og sånt da.»

En elev sammenfattet det hun hadde lært slik: «Man lærer å være sosial kan man vel si? På en mer faglig måte.»

3.4 Hvilken respons har de fått fra omgivelsene

Elevene forteller at de har fått positiv respons fra omgivelsene, og at de har hørt at det er flere som har bedt om å få tilgang til plakaten og rapporten: «Så det ser ut som den begynner å bli veldig populær.» De forteller at de også er invitert til rådhuset for å fortelle om undersøkelsen.

De opplever at rektor har vært støttende og positiv: «Hun synes det er bra at vi tar tak i det.»

Elevene lurer på hvordan lærerne vil følge opp rettighetsplakaten: «Vi håper de (lærerne) skal snakke om den i klassene sånn at alle elevene vet hva som står på den og vet hva rettighetene våre er», «Og at lærerne går gjennom den med rektor, og at de leser den grundig og at de ikke bare får den i hånda også gidder de ikke lese den og legger den på kontorpulten. Men at rektor faktisk går gjennom den på lærerrommet så de vet hva elevene ønsker og hvordan vi vil ha det på skolen.»

Hvilken respons har de fått fra de andre elevene? Noe har ikke hørt noe, mens andre har fått positive tilbakemeldinger: «Jeg tror at mange av elevene har blitt med fordi de måtte det, fordi lærerne har sagt det. Men samtidig sier de at de ser forandringer.»

«Jeg tenker det er umulig å få alle like engasjert. Men de som faktisk er veldig engasjert, men ikke tør å være med, fordi de kanskje ikke har selvtilliten til å stå opp og si noe, de føler at de blir hørt selv om det er vi som bringer det fram.»

«Jeg gikk rundt med sånne brosjyrer med svarene fra undersøkelsen... (...)... Og der er svarene og der er svarene. De ble veldig glad for og var veldig interessert i hva som kom fram da.» ... «Så lurer jeg veldig på hva vi skal jobbe med videre det er det i hvert fall mange som har spurt meg om i hvert fall.»

3.5 Hva har vært bra med opplegget?

Flere fremhever betydningen av at de har vært utenfor skolen: «Du kan ikke si alt det du tenker til en lærer uten å bli sagt imot. Hvis vi har en diskusjon med læreren, nei det er ikke sånn det er. Men her kan du si hva du mener. Det er annerledes å være her og det at vi ikke har læreren i noen andre fag gjør det kanskje litt lettere og. Det at vi har det her faget med henne og ikke har det faget her på skolen og kommer litt utafør det. For det er en ganske kreativ plass og være»

Flere elever sier noe om kvaliteter ved læreren som har hatt ansvar for faget: «Hun klarer å stå for det hun sier. Hun er ikke en person som sier vi skal gjøre det også tar det kjempe lang tid også blir det bare glemt. Når hun sier det så gjør hun det så fort som mulig. Hun gjør det gjennomtenkt.» ... «Hun har mye tillit til oss da. Hun gjør det gjennomtenkt også får hun oss engasjert i det hun engasjerer seg for. Hun er jo veldig engasjert i det hun holder på med og hun har mye godt humør.» ... «Jeg har aldri sett henne kommet sur inn. Aldri» «og det gjør jo noe med deg og ...(...)... Til og med da hun ble irritert på de som ikke hadde skrevet manuset. Jeg hørte jo at hun var sur på stemmen hennes egentlig, men hun sa bare at nå kom strenge-læreren fram. Jeg hadde ikke skjont det for hun hørtes helt likedan ut.» ... «Men samtidig, fordi hun er så positiv så vil du vise henne at man klarer det da og dermed ikke vil skuffe henne da. Jeg følte jo litt på det at når vi skuffet henne, at skit det der skulle vi ikke gjort. Men at man ikke er redd da, hvis du skjønner?»

Elevene er opptatt av at de har vært med på noe seriøst, og at det har skilt seg fra andre fag: «Det er veldig artig og være med på noe som betyr noe.» «Jeg husker da vi ble fortalt at vi skulle ha sånn undersøkelse, og at vi skulle jobbe med det videre og så tenkte at jeg trodde aldri i livet at det skulle skje. Jeg har vært med på så mye at de har sagt at vi skal gjøre det, men det har aldri skjedd det har aldri blitt noe av det. Det har aldri vært så seriøst. De har sagt at vi skal gjøre det også gjør vi noe skikkelig smått. Også skjer det ingenting videre. Og nå er det liksom, oj vi har faktisk gjort alt det der. Det har faktisk skjedd. Uten at det liksom har vært noe tvil en gang. Det er sånn oj.»

De forteller om negative erfaringer fra et annet fag: «Det var ganske tomme ord da. De hadde sagt at vi skulle gjøre så mange fantastiske ting også skjedde det ingenting. Vi var bare og tok bilder i byen og that's it liksom.» ... «Det eneste vi gjorde det året var å ordne en presentasjon.» ... «Det var sånne halvferdige ting vi holdt på med. Jeg kjente jeg var så ferdig med det at jeg visste ikke om jeg orket å være med på det jeg trodde det her var. Men det her var jo noe helt annet. Vi har faktisk lært ting.»

Elevene beskriver maten de får servert som en motivasjonsfaktor: «Så får vi mat her. Det er gratis. På skolen drar vi på butikken og får kjøpt oss mat. Så i stedet for å ha friminutt drar vi hit for å spise før vi starter med opplegg da.»

En annen betydningsfull faktor er at det har vært brukt mye tid på at de skulle bli kjent med hverandre og trygg i gruppa: «Vi har lekt hver time, det er jo et stort aktivitetsrom inne der vi har kanonball eller masse leker som en av lærerne lager. Vi var jo ikke så kjent med tiendeklassene og de voksne. Så vi var litt sånn nervøse når vi kom i niende klasse på Boksen⁴ og sånn, men nå er vi en skikkelig spleisa gjeng. Det er sånn at ingen er nervøs for å si noe, og alle er en skikkelig fin gjeng. Pluss at vi var i Oslo og ble enda mer kjent og det var i starten.»

Flere har også likt at faget var praktisk: «Og vi lærer på en helt annen læremåte enn vi gjør på skolen. På skolen sitter vi gjerne og leser og skriver og sånn. Vi gjør større prosjekter enn vi gjør på skolen.» «Vi sitter ikke i ro og lærer. For eksempel når vi skal skrive brev, selvfølgelig sitter vi i ro da, men vi samarbeider mer enn vi gjør på skolen.» ... «Vi er vel kanskje mer med på å gjøre mer konkrete ting, det var vel egentlig et veldig stort prosjekt. Men en onsdag drev vi og skrev brev og en annen onsdag leser vi igjennom rapporten, i stedet for å få alt på en gang. Vi gjør litt av hvert.»

Som vi før har vært inne på, trekker de frem Oslo turen når de blir bedt om å beskrive hva som har vært bra med opplegget. Dette opplevde de som motiverende, opplysende og inspirerende. Særlig trekker de frem besøket til Groruddalen: «Deres bydel var jo ganske lik vår. I hvert fall nedi Groruddalen. Og det var ganske likt som vi tenker her da, og vi er ganske mange utenlandske her og det var det der og, og se hva de hadde oppnådd med for eksempel der ville de ha lys i tunnelene.» ... «Mange syns det var veldig skummelt å gå igjennom tunnelene på kvelden. Og da hadde de for eksempel fått ordnet det. Vi har jo ikke akkurat det men vi har andre ideer, vi fikk jo inspirasjon.» ... «Det at de hadde fått lys i tunnelene sto ganske høyt opp for dem da, i forhold til at de ikke likte og gå gjennom tunnelene når det var mørkt. Det viser at vi får til noe vi og hvis vi vil det. De har fått til noe, og vi har på en måte lært av dem da.» ... «Det var jo folk som var mindre enn oss også der. Og det at dem får det til. Dem hadde jo med noen voksne dem og i rådet sitt, men det var dem som hadde ordnet det.»

---

⁴ Boksen er navnet på kultursenteret, hvor valgfaggruppa har hatt undervisningen.

Alle trekker frem elevundersøkelsen som viktig. Dette beskrives i et eget punkt, lenger bak.

3.6 Hva har ikke vært bra eller kunne vært gjort bedre?

Vi spurte elevene om det var noe som de mente ikke var bra eller som kunne vært gjort bedre. I en av gruppene ble det en samtale om dette:

«Det jeg synes er litt negativt med demokrati i praksis er at det er mest de som snakker mye, som tør å ta ordet først og liker å ha oppmerksomheten, det er dem som har fått dem oppgavene. ...(...)... Da føler jeg at jeg ikke har lært det og har ikke fått den utfordringa. Jeg har ikke på en måte ikke vært med på det.» ... «Jeg vet ikke hvorfor men jeg føler hun (læreren) hører mer på dem som har veldig sterke meninger. Jeg er ikke en sånn person som har så veldig sterke meninger, med mindre det er noe jeg brenner veldig for. Med mindre det er noe jeg SKAL få til, da får jeg det til. Da er det noe jeg virkelig vil.» ... «Så er det ofte sånn at når det blir delt ut oppgaver, så spør hun gjerne, hvem vil gjøre det. Så er det de som er utadvendt som sier, hei jeg vil gjøre det. Og de andre blir litt glemt. Men at hun heller burde egentlig spørre dem som ikke alltid får de oppgavene da. Hun må spørre om har du lyst til å gjøre det.» ... «Jeg vet selv at jeg er veldig innadvendt jeg er ikke den som går bort og sier hei har du lyst til å være med liksom. Hun spør ofte en som er god til å snakke, kan du ta den oppgaven. Hun vet at den personen ikke vil få noen problemer med det. Hun spør ikke den som kanskje kan bli litt usikker og kanskje trenger hjelp til det. Det er jo positivt, men det hjelper ikke den personen som ikke får til alt hele tiden.» ... «Jeg vet jo at det er litt flere som føler det sånn, føler at man blir glemt. At man får sånne oppgaver som ikke har like stor betydning veldig ofte. Alle oppgaver har en betydning men at de får de småoppgavene hele tiden.»

«Bare det å spørre en som ikke tør å snakke like mye og ikke er så utadvendt, da kan den fort si ja. Jeg sier ja til mye sånne ting men tør ikke å si at jeg vil det selv, og sånn vet jeg at det er flere som har det. Det er ikke bare meg.»

3.7 Om elevundersøkelsen

Under gruppeintervjuene ba vi elevene beskrive hva undersøkelsen de har utført gikk ut på:

«Det var jo å finne ut hvordan vi kunne gjøre bydelen til å bli Trondheims beste bydel.» ... «Vi skulle finne meningene til alle ungdommene på Kolstad, hva de mener trengs der.» ... «Jeg trodde vi skulle få et hefte og krysse av, for det er sånne undersøkelser vi er vant til på skolen, når vi får om trivsel og sånn. Så det her var jo noe helt nytt og annerledes, mye artigere synes jeg.» ...

«Vi ville se om folk trivdes i området, om det var noe vi kunne gjøre enda bedre, eller best mulig. Vi spurte og fikk svar og nå skal vi prøve å gjøre noe med det.»

«Det var sånn at da vi hadde undersøkelsen kom vi faktisk fram til mange ting som vi har bruk for.»

Samlet sett beskriver⁵ elevene formålet med undersøkelsen at det handlet om å høre på hva ungdom synes og menes, la ungdom få si meningene sine, få frem hva ungdom tenker, få vite hva ungdom mener er bra og hva som må forbedres, få ideer til hvordan gjøre ting bedre, la ungdom være med på å bestemme, få frem flere perspektiv og få ungdom til å bry seg og vise interesse for stedet de bor.

3.7.1 Hvordan opplevde elevene å delta på planlegging og gjennomføring av undersøkelsen?

Elevene uttrykker i den skriftlige evalueringen gjennomgående svært positive erfaringer med dette. Flere bruker begrepet vellykket når de skal beskrive undersøkelsen, og flere uttrykker stolthet:

«Det var to helt fantastiske og godt gjennomførte dager som jeg er stolt over å kunne si at jeg har vært med på!»

«Jeg synes det å få være med på de to dagene har vært en ære. Det har vært fantastisk å få jobbe med noe så stort som angår oss selv. Jeg har ingen dårlig tanker angående dette. Det var også bra at vi ble hørt og fikk være med å bestemme selv, slik at vi kunne si at dette var vårt verk, selv om vi ikke bestemte alt, men mye av det. Det at vi klarte å gjennomføre det gjorde at vi ble begeistret og glad over å ha fullført noe så stort som akkurat det her. Planleggingen var nøkkelen til suksess. Jeg er spent på å se hva som kommer ut av alt arbeidet, og å få folk til å se hva ungdom faktisk kan få til, og at vi er i stand til å forbedre noe som generasjonene etter oss kommer til å nyte og ta nytte av.»

En annen skriver at de synes at beskrivelsen av dagene var mer strukturerte enn de egentlig ble. En annen peker på at noen elever *«var veldig interesserte og engasjerte, mens andre brydde seg ikke noe særlig og tøyset bort tiden.»*

To elever skriver at undersøkelsen engasjerte, og en skriver: *«Jeg synes at det var en morsom opplevelse fordi du kunne se et stort engasjement hos elever du ikke ser det hos til vanlig. Jeg synes at det var veldig lærerikt fordi du lærer å håndtere andre elever og hvordan få de engasjert.»*

3.7.2 Forskjellen mellom denne og andre undersøkelser

Under planleggingen var elevene opptatt av hvordan de best mulig kunne få sine medlevere i tale. Og de var da særlig opptatt av formen på undersøkelsen. I ettertid spurte vi elevene om hvordan de nå tenkte om dette, og hva som de tenkte var forskjellen på denne måten og gjøre det på enn andre undersøkelser som de har vært med på? De beskriver at dette handler om at det har vært en praktisk undersøkelse, planlagt, gjennomført og ledet av ungdom. Dette mener de har ført til mer engasjement hos elevene, og at de har fått flere, mer nyanserte, mer åpne og mer ærlige svar, enn om den hadde vært i voksen regi.

«Også tenker jeg at før så har vi jo hatt elevundersøkelser, men da har vi jo bare vært sånn at det har kommet masse spørsmål så må man svare på dem også tilsatt blir man jo veldig lei da og sitter og krysser av for å krysse av. Men her gjorde vi det på en helt annen måte. Det var naturlige grupper som går inn på ett rom og jeg føler de blir mer engasjert da. Fordi de føler at det her er noe man gjør ikke bare å få noen svar, men fordi ungdommene skal ha det bra.»

---

⁵ Dette er hentet fra den skriftlige evalueringen som valgfagelevne svarte på rett etter undersøkelsen

«De måtte ta hensyn til de som var sjenert om de skulle få fram stemmen sin...(…)… Så vi måtte ta mye hensyn når vi skulle gjennomføre undersøkelsen.»

«Det er jo litt kulere at vi, i hvert fall for åttendeklassene, at vi starter samtalen og får i gang at de begynner å tenke, enn at det er en lærer som skal sitte og pushe. Så det er kanskje litt kulere for dem at det er vi som gjør det. Og jeg tror ikke elevundersøkelsen hadde blitt gjennomført på samme måten da, som når vi gjorde det.» ... «Da hadde vi sittet i klasserommet og fått et hefte og krysset av sånne alternativer, og da får du ikke si meningene dine bare krysse av liksom.» ... «Og jeg merker ikke en forskjell engang etter sånne undersøkelser. Når det kommer sånn der om røyk og narkotika og alt sånn der. Det at for det første vet jeg ingenting om det, for min del. Men jeg vet om at det er folk som bruker det, men jeg merker ikke noe forskjell med dem heller.»

«Det her er mye morsommere og da får man mye ærligere svar da. Man kan jo svare ærlig på vanlige undersøkelser da, men jeg tror dette er en mye bedre måte og utføre det på. For ungdommens del da.»

«Det var jo et poeng at vi skulle ha det her og at det ikke skulle være på skolen så det skulle være litt annerledes...(…)… Det var at du kunne gå hvor du ville. Hvis du var lei av å være på det der rommet kunne du gå til neste rommet» ... «Så kunne du komme tilbake hvis du hadde nye ideer.»

Elevene hadde i forkant en ide om at det ville være forskjell på om det var ungdom selv som spurte, og ikke voksne. På spørsmål om hva tenkte om dette i ettertid, ser vi at de mener at de har hatt betydning for hvordan undersøkelsen ble gjennomført, hvilke spørsmål som ble stilt, hvordan spørsmålene ble stilt, og hvor fri elevene kjenner seg til å svare:

«Jeg tror at hvis det hadde vært voksne som hadde vært inne på rommene, bare voksne, så hadde ikke ungdommene tort og sagt alt de hadde ment. Og de hadde ikke vært like frampå, for de kjenner jo oss godt. I hvert fall klassen vår da. Og da tør dem å si litt mer hva de mener og være mer frampå. Hvis for eksempel lærerne hadde vært der, så hadde de ikke ville vært med på det. Forholdet mellom lærerne og elevene er jo ikke noe bra så, som vi har sagt tidligere.»

«Og det er ikke sikkert de hadde valgt de samme temaene på rommene heller. Det var jo vi som valgte etter hva vi ville vite. Vi er jo ungdommer selv og vi hadde jo en del meninger fra før av som hjalp oss til å finne ut av de spørsmålene vi skulle spørre om. Det er ikke sikkert det hadde vært det samme om det hadde vært en lærer der heller. Om de hadde funnet ut av alt.»

«Det har blitt enklere for vi vet hva ungdommen eller vi ungdommer skjønner og hvordan spørsmålet blir stilt. Vi har hjulpet til å gjøre det mer forståelige, vi har gjort det enklere.» ... «Jeg tror at hvis det er bare voksne som ordner den her undersøkelsen så kan de bruke litt for vanskelige ord eller stille litt for åpne spørsmål, som det finnes mange svar på. Men vi ungdommer faktisk ser situasjonen til andre ungdommer, istedenfor å stille åpne spørsmål heller stiller konkrete spørsmål. Og istedenfor å bruk vanskelige ord bruker vi heller lette ord. Som vi vet vil hjelpe oss.»

Elevene er inne på måten voksne spør på. I forkant av planleggingsmøtet, hadde konsulentene på bakgrunn av et første møte i klassen utarbeidet noen forslag til spørsmål som kunne brukes i undersøkelsen. Hva syntes elevene om disse spørsmålene:

«Det var litt sånne voksne spørsmål, mens vi ville ha det åpent på en måte. Så at du kan svare mer, for det er enkelte ting som vi kanskje tenker: - Nei, det er vanskelig å få noe ut av.» ... «Du kan jo bruke spørsmålet bare du formulerer det på en annen måte.» ... «Men igjen tror jeg vi var litt avhengig av litt hjelp fra voksne for å komme i gang og komme videre, men at det var smart at vi var en stor del av det da.» ... Det var noen som vi synes var vanskelig å skjønne også. Det er jo veldig mange med annerledes morsmål og sånn, og hvis vi formulerer det sånn så kanskje de skjønner det litt annerledes.» «Og ikke å bruke så vanskelige ord og vanskelige begreper for da blir det kjedelig å høre på og sånn. Men bruke sånne som vi bruker. Ikke at dere skal bruke slengord og sånn, men vanlige ord.»

3.7.3 Samarbeidet med de voksne

Hvordan opplevde de det samarbeidet med voksne om undersøkelsen, hvordan synes de det fungerte?

«Jeg synes det gikk veldig bra... (...) ... og vi har fått veldig mye. Vi har møtt veldig mange forskjellige folk som har forklart oss veldig mye.» ... «Jeg synes det har vært et veldig bra samarbeid mellom voksne og ungdom. Voksne har hørt på oss og vi har hørt på voksne. ...(...)... Jeg synes det har vært et bra samarbeid.» ... «Så det har ikke vært at lærerne eller de voksne har fortalt at sånn skal dere gjøre og sånn skal dere gjøre. For da hadde det ikke blitt det samarbeidet» ... «Da hadde vi ikke gjort det vi hadde fått beskjed om uten at vi hadde vært med og få bestemt litt mer hva som skjer. Vi kom med ideer hvordan vi ville gjøre det, så kom de med ideer, og så satte vi det sammen til det som ble til slutt.»

3.7.4 Det å være leder for de andre

Elevene var i forkant av undersøkelsen særlig spent på hvordan det ville være å være leder for medelevene ved gjennomføringen av undersøkelsen, og snakket mye om på forkant hvordan de skulle møte dette. Hvordan opplevde de så det i ettertid?

«Det gikk veldig bra. Det jeg tror vi var redd for var å bestemme over noen som er like gammel som oss og eldre, ettersom de går i tiende, og at det kanskje blir litt rart. Men det var ikke sånn at vi bestemte. De hørte alt vi sa. Vi forklarte bare hva de skulle gjøre og så gjorde de det.»

«Jeg ble overrasket hvor lydig dem var på en måte, jeg tenkte at når det var naturlig dannet grupper blir det ofte mye tull, men de tok det seriøst og gjorde det ordentlig. Jeg var forberedt på å måtte bli litt streng eller vær litt tydelig mot noen men det var ikke nødvendig.»

«Det har vært artig og lærerikt å ha litt ansvar for å holde de stille og slik. Det har vært kult å ha litt ansvar» ... «Jeg har lært mye om hvordan ta kontroll over andre.» og «Det har vært fint å ta styringen og være lærer. Vært litt voksne».

Under planleggingsseansen på forhånd var elevene opptatt av å formidle til de voksne som skulle være tilstede, at det var viktig å tåle litt uro: «Selv om de er urolige og har det litt moro, gjør det ikke noe, så lenge de klarer å arbeide med tema og gi ordentlige svar. Så vi kan tåle litt uro.» ... «Ja for hvis det blir for strengt igjen så kan folk bli sånn sur og ikke å orke rett og slett.»

I evalueringsmøte etter undersøkelsen fortalte de også at de opplevde at det ble slik: «I dag var det en guttegruppe som fjaset, men de var aktive. Vi kan akseptere fjas så lenge de bryr seg. Selv om det var tøys, var det seriøst.»

3.7.5 Hva fungerte bra ved undersøkelsen

På spørsmål om hva som fungerte bra ved undersøkelsen trekker elevene i den skriftlige undersøkelsen fram planleggingen og gjennomføringen: «At det kom folk, at folk koste seg og at det var godt planlagt og bra gjennomført» «De forskjellige måtene å utføre oppgavene på funket også veldig bra, for det var morsomt og variert.»

Videre trekker de frem det at de selv ledet og veiledet medelevene som bra: «Det som fungerte var at vi på Pawprint hjalp elevene å komme i gang og gjøre de engasjerte.» «Det som fungerte bra var at vi hjalp dem underveis til å kanskje forstå spørsmålene bedre, og få de til å få litt mer gjennomtenkte svar.» «Hvordan vi snakket med alle elevene og fikk alle til å delta fungerte særlig bra.»

De mener også at måten gruppedannelsen skjedde på var bra: «Det fungerte veldig bra at de fikk danne naturlige grupper for ellers tror jeg ikke de hadde kommet med like mange forslag.»

Det at det var en praktisk undersøkelse opplevdes også som bra: «Det var veldig bra at alle fikk gå fritt og at det ikke var som en vanlig spørreundersøkelse, men at de fikk gjøre noe istedenfor å sitte på en stol å krysse 'ja' eller 'nei' på kjedelige spørsmål. Det fungerte særlig bra at det var en praktisk undersøkelse.»

Familierommet og Verdens beste – rommet ble beskrevet som særlig suksessfulle: «Jeg syntes at 'verdens beste rommet' fungerte veldig bra fordi vi fikk frem veldig mye bra og det var en ganske åpen oppgave som jeg tror gjorde det lettere å komme med forslag.»

3.7.6 Hva kunne vært gjort bedre ved undersøkelsen?

Her trekker de i den skriftlige evalueringen frem forbedringspunkter som handler om informasjon i forkant, at de kunne vært strengere, de voksnes rolle og organiseringen.

Når det gjaldt informasjon i forkant mente noen elever at de «kunne gjort det enda mer tydelig hva som skulle skje og kanskje spurt etter undersøkelsen hva de syntes om den.» «Kunne kanskje også påmint deltagerne om at det er de som kunne hjulpet oss til å gjøre Kolstad/Saupstad til et bedre sted å bo for alle, og latt dem ha lengre tid til å tenke over ting.»

Noen mente at det ble litt tull med enkelte, at det ikke skulle vært så fritt og at hele burde vært litt strengere: «Det kunne vært mer konkret at alle ble delt inn i grupper og at vi spurte de spørsmål» og «Vært litt mer nøye på at alle hadde vært på alle rom.»

Når det gjaldt organiseringen mente noen at de kunne brukt tiden annerledes, kanskje brukt en dag lenger. Noen syntes at det var slitsomt å ha så mange grupper på en dag: «Jeg kunne kanskje tenkt meg at noen tema hadde tatt litt kortere tid men at vi fortsatt hadde fått med oss den infoen vi ønsket fordi ikke alle rakk alle rom og vi fikk ikke 'ut' all infoen vi kunne hentet ut hos alle.»

Når det gjelder de voksnes rolle syntes noen av de unge at de voksne tok litt over, mens noen syntes de voksne kunne grepet mer inn der det var uro, og hjulpet til med å få elevene som ikke deltok mer aktive.

Elevene ble i den skriftlige evalueringen bedt om å skrive ned råd til andre som kan tenke seg å planlegge en liknende undersøkelse. Disse er oppsummert i vedlegg 3.

3.7.7 Hvilke tema vil de arbeide videre med?

På spørsmål om hvilke tema de unge ønsker å arbeide videre med etter undersøkelsen, trekker de frem aktiviteter i skolen, temauker, leksefri, elevnett, steder å være, søppelbøtter, park og minibank.

«Vi skal jobbe med det vi har fått svar på i rapporten. Da kommer de til å merke det, jeg tror lærerne begynner å skjønne at vi vil ha mer aktiviteter på skolen. I hvert fall at det blir gjort noe med. Og vi vil jo ha leksefri skole og sånn, og jeg tror at rektor og lærerne kommer til å gi etter på det.»

«Det er jo det at vi trenger flere uteplasser eller møteplasser. Det er jo noe med Husebyhallen, folk møtes jo for å spille fotball eller håndball der men vi har jo ikke lov til det. Så vi prøver å ordne flere møteplasser.» ... «Vi har liksom ingen andre plasser å være heller.» «Vi er ganske mange både jenter og gutter en stor gjeng så vi kan ikke dra hjem til folk heller for vi er så utrolig mange.»

«Vi skal jobbe med at vi skal få være i Husebyhallen, for vaktene er rasistisk. De vil ikke at utlendinger skal være inne der. Så da hiver de ut alle, oss også. Hvis ikke blir det feigt. De er veldig slem med dem som ikke kan norsk. Så vi skal ta det opp, for de vil ikke at vi skal henge på senteret. Men hvis vi ikke får henge der, så er det kanskje ledig på banen. Når Huseby er ledig brukes den jo ikke, så kan jo vi bruke den. Det er ikke så mye vi kan ødelegge. Og Boksen⁶ det er jo ikke åpen hver dag heller.»

Når de ikke har noen steder å være bruker de solstudioet: «Solariumet bruker vi ganske mye, der kan vi sitte også er det varmt der.» ... «Så når det er dårlig vær så går vi inn dit helt til alarmeren går så må vi gå ut igjen. For det er alarm på for det er 18 års grense. Det er en sånn videoovervåking og så ser de oss også, ja ... så blir vi kastet ut» ... «Det er jo ikke akkurat så mye og gjøre på solariumet heller,» «... men da kan vi sitte inne og være varm. Hvis det regner ute for eksempel vil vi ikke sitte ute. Og på vinteren.» ... «Det er ganske fint uteområde der vi var å spilte volleyball i går, og det er bare rett borti der. Også har vi en veldig fin park nå, men det skal bli gravplass. Så vi ønsker oss egentlig en park.»

«Hvis det er mer søppelbøtter er det mulighet for å kaste det i stedet for å gå med det ganske lenge i hånden for da gidder ikke folk det virker det som for det blir slengt så mye søppel. Så det var ganske mange som ønsket seg det for å få det rensligere og at det skulle bli bedre å være her.»

---

⁶ Kultursenteret hvor det er fritidsklubb

3.8 Noen temaer på skolen som elevene er særlig opptatt av

I gruppesamtalene forteller elevene at de gjennom arbeidet med undersøkelsen og med valgfaget mer generelt, er blitt opptatt av forholdene på skolen, og at de ønsker å bidra til å gjøre dette bedre. Det snakkes da om bygningsmessige forhold, det sosiale miljøet, læringsmiljøet, lærerne og klassens time.

3.8.1 Bygningsmessige forhold, det sosiale miljøet og læringsmiljøet

Valgfagelevnene mener at de bygningsmessige forholdene på skolen er dårlig. Alle gruppene er opptatt av det sosiale miljøet på skolen: *«Lærerne og elevene har ikke så godt forhold, men det har alle klassene på hele skolen. Man føler seg liksom komfortabel med å gå på skolen. Det er kanskje minst mobbing i hele Trondheim på vår skole. Du kan liksom stå fram med hvordan legning du har eller hvordan stil du har. Hvis du kommer på skolen vår ser du liksom alle forskjellige kulturer, klærne og alle tør liksom være seg selv. Det er ingen som blir stemplet eller er frekk eller noe, men med sånne sosiale dager ... det er mest lærerne som ødelegger, for de vil ikke ta fra timene sine. De tenker mest på det, så da blir det ikke turer og utflukter som vi egentlig har lyst til da.»*

Elevene opplever at lærerne ikke forstår nytten av å ta i bruk alternative læringsarenaer. De ser dette i sammenheng med at den enkelte lærer er opptatt av å ikke miste «sine» timer: *«Det er aldri noen spesielle dager som skjer, vi markerer ingenting» ... «Andre skoler er i byen og gjør forskjellige ting, mens vi bare har vanlig skole HELE tiden». «Det virker ikke som de bryr seg hvordan vi har det. Bare at vi skal lære noe.»*

3.8.2 Læreren

Elevene mener at en lærer kan ødelegge mye for en elev: *«Du har jo lærere som blir sur på deg av ingenting. Det er en lærer vi har. Det er ofte jeg ikke skjønner lekser mi for jeg er ikke så veldig flink på skolen egentlig. Da fikk jeg anmerkning for at jeg bare hadde gjort halve lekser mi, jeg hadde ikke skjønnet resten. Hun ble skikkelig sur på meg og det var sånn at du er nødt til å begynne å gjøre lekser de, og sånn. Og jeg tror ikke jeg har gjort lekser mi i det faget der etter det, jeg orker ikke for jeg føler jeg får anmerkning uansett. Hvorfor skal jeg gidde og gjøre noe for noen som ikke engang orker å forklare meg hva jeg skal gjøre. Det går jo bare utover meg. Men en lærer kan ødelegge veldig mye for en elev med bare og være negativ mot den, og ikke gi den den motivasjonen vi trenger da.»*

«Så tror jeg veldig mye at hvis du ser at læreren er sur, hvis læreren kommer sur inn i klasserommet, så tror jeg ikke du får samme respekten for den læreren. Mellom lærer og elev tror jeg det går veldig mye på respekt.»

Hva gjør slike ting med elevene? *«Uten at jeg selv vil det så mister jeg veldig respekten for den læreren da. Hun må jo skjønne at hun jobber faktisk med ungdommer og da er det faktisk viktig og høre på ungdommer tenker jeg.» ... «Hvis en lærer skal legge til rette for deg, det er jobben til læreren og gjøre det så du lærer på best måte. Så uansett så dårlig jobb læreren gjør så får dem pengene sine. Men hvis dem gjør dårlig jobb med en elev, eller elevene, sine så er det jo framtiden det går utover. Så hvis vi ikke får en god utdanning, så kan det jo godt gå utover dem også: Når de kommer på gammel hjemmet så er det ikke ordentlige sykepleiere der. Og det går utover dem. Så uansett hva de gjør, så vil det komme tilbake til dem. De har en oppgave og det er å lære oss på en best mulig måte. Jeg skjønner at det er vanskelig å ha så mange elever som de har, men det er deres valg og det var de som valgte å bli lærer. De kunne valgt å bli noe annet hvis de ikke klarer å lære på en bra måte.» ... «Hvis dem velger å*

bli lærer så må de jo regne med at de møter ungdom som er vanskelig og som er litt vrang da. For ungdommer er jo det sånn generelt. Vi er sta og vil ha det på vår måte, og de må regne med det hvis de skal bli lærer. Det er en del av jobben.» ... «Også føler jeg at enkelte lærere kan bli frustrert om vi ikke skjønner. For eksempel de som har dysleksi. Jeg syns ikke de kan forvente at de skal kunne fange opp ting like fort da. Hvis de har lest en tekst, at de ikke klarer å fange den opp like fort som alle andre. Det syns jeg de burte respektere uten å bli frustrert over det.»

«Jeg har ei venninne som uansett hvor dårlig hun gjør det så gjør hun det bra Da jeg satt ved henne, så forventet de at jeg skulle gjøre det like bra som henne. Jeg skulle skjønne alt og jeg skulle få til alt de ba meg om. Om det var et ord jeg aldri hadde hørt før så skulle jeg forstå det, uten å få det forklart. De blir sur på meg hvis jeg spør for mye, men så sier de høyt foran klassen at du må bare spørre om det er noe du lurer på. Da får jeg bare lyst til å springe ut av klasserommet, for jeg orker ikke være rundt dem lenger. For de sier at vi hjelper dere om dere lurer på noe, men så blir de bare irritert på meg om jeg spør.»

3.8.3 Klassens time og elevråd

Elevene mener at de har erfaringer som lærerne og skolen kan lære av for å bli bedre, men at dette ikke alltid er så lett: *«Jeg tok det opp i elevrådet en gang, men hun elevrådslæreren ble sur da. Eller ikke sur da, men sa at vi lærere gjør så godt vi kan, men vi har veldig mye å tenke på.» ... «De kommer med de samme unnskyldningene hver gang.» ... «Ja, også har vi en lærer da som tar opp ting, men så trekker hun seg med en gang hun føler at hun vet vi har rett i den situasjonen da.» ... «Hvis det er for eksempel lekser i helgene, vi får som oftest lekser i helgene. Da tar vi det opp med henne. - Hvorfor får vi lekser i helgene når vi endelig er ferdig med en uke? Så sier du til oss at nå skal du sette deg med lekser i helga. Selvfølgelig må vi gjøre lekser. Men jeg tenker ... i helga skal man ha fri fra skolen det er faktisk dagene vi har leksefri og helt fri fra skolen.» ... «og om vi har gjort en god jobb den uka og endelig yess vi er endelig ferdig med leksene, så pøser hun på med mer lekser til neste mandag. Men så trekker hun seg og sier at det her tar vi opp en annen time.»*

«Men det som er litt vanskelig igjen da, det virker ikke som de hører på oss. De sier at de skal prøve å gjøre noe med det.»

Vi tar veldig ofte opp sånne ting i klassen, at vi sier ifra. (...)... `Jammen, vi mister timene våre`, sier alle lærerne. `Vi mister timene våre! Vi har de dårligste dagene!` Uansett hvordan dag det er. Torsdag og fredag er de dårligste dagene. Og mandag og tirsdag er de dårligste dagene liksom. De kommer med sånn unnskyldning som ikke unnskyldninger. Alle lærerne mister timene sine selvfølgelig, vi skjønner jo at det blir litt stress for dem da».

«Vi skulle egentlig ha siste kvarteret med klassens time forrige gang, men vi fikk det ikke, for han brukte det på sitt. Så de fem siste minuttene ble klassens time og da pakker vi sammen, så da ble det to minutter liksom. Og det er jo ikke noe vits.» ...

«Også er det også sånn at hvis jeg som elevrådsrepresentant spør om klassens time, så er det alltid så jeg er nesten er redd for og å spørre dem, for de er så sur og oppgitt. Men nå føler jeg at vi har jo et elevråd og det må vi faktisk bruke også føler jeg og at i og med at vi får så liten tid at det blir ikke noe gjennomslag av det da. Fordi vi ikke får nok tid til å få alle i klassen engasjert. Det blir så mye stress at man må bare renne igjennom.»

Elevene har også erfaringer med at lærerne utsetter samtaler: *«Jeg har tatt det opp med henne gang på gang, så sier hun bare vi tar det senere, vi tar det senere, vi tar det senere. Så tok jeg det ordentlig opp med henne en gang, så sa hun 'Nei nå er vi ferdig med det her og jeg orker ikke noen diskusjon, nå legger vi det dødt'.»*

3.9 Hvilke tanker har elevene gjort som om hvordan skolen kan bli bedre?

Basert på egne erfaringer og undersøkelsen har elevene ideer til hvordan skolen kan bli bedre. De mener at skolen kan lære av de erfaringene de har fra valgfagklassen. Dette handler om hvordan skape gode læringsmiljø, den gode læreren, hvordan styrke relasjonen mellom lærere og elev og ta i bruk mer praktiske læringsformer.

3.9.1 Hvordan skape et godt sosialt læringsmiljø på tvers?

Elevene mener at skolen bør gjøre mer for å få et sosialt miljø, og at skolen kan lære av valgfagklassen: *«Vi gjør egentlig ingenting på skolen for å få et bedre miljø» ... Vi har en uke i året som heter trekløveruka. Da skal vi liksom jobbe mot mobbing og sånn og ha en spesiell uke.» ... «Det vi gjorde forrige gang var å spise grøt en gang» ... «Ellers hadde vi vanlig timer bortsett fra at vi hadde en hemmelig venn» ... «Det fikk vi nesten ikke sagt heller» ... «ikke alle klassene fikk nevne det» ... «Så det var skikkelig dårlig opplegg og vi ble skikkelig skuffet, og det var da vi bestemte oss for at dette måtte vi ta opp i Demokrati praksis. Så nå tok vi det med på rapporten, så nå skal vi begynne å jobbe med det.»*

Elevene mener at mange lærere ikke forstår verdien av å bli kjent, og at det kan være viktig å bruke mer tid på dette: *«Alle her ville fått mer samhold. Jeg merker jo bare etter at jeg har blitt kjent med folk fra elevrådet og jeg tenker at hvis vi hadde hatt sånne møter med hele skolen, ikke samme konseptet men at hele skolen hadde gjort mer ting sammen at man kunne dannet bånd på tvers av trinn og klasser.» ... «Det var jo sånn der at du klarte selvfølgelig ikke bli kjent med hele skolen, men du visste om folk da. Du hadde sett alle ansiktene før.» «Det gir sånn trygghetsfølelse» ... «Skolen handler om at vi skal klare å tøye grensene da. Du begynner på en jobb, det er ikke sikkert du liker dem du er nødt til å samarbeide med, men du er nødt til det for det er jobben din.» ... «Og det er det du skal lære på skolen. Jeg kan innrømme at det er mange jeg har jobbet på grupper med som jeg ikke klarer ellers. Men jeg er bare nødt til å gjøre det for man kan ikke få alt på sølvskje hele tiden. Det går bare ikke for da kommer du ikke noe vei.»*

De mener bla at skolen kan lære av noe av det som de har gjort i valgfagklassen, særlig de innledende øvelsene hvor de ble kjent og trygge på hverandre: *«I hvert fall når åttende begynner for da er det tre skoler som er slått sammen. Så hvis de har sånne leker i hver klasse så føler de seg mer trygg på hverandre og hvis læreren er med også blir de kjent med læreren også. Jeg føler ikke at jeg kjenner ordentlig lærerne mine.» ... «For jeg vet bare hvem de er og at de lærer meg og gir meg karakterer liksom. På barneskole kjente jeg dem godt og snakket med dem om alt mulig. Sånn er det ikke nå lenger.»*

3.9.2 Hva kjennetegner den gode læreren?

Et av temaene som opptar elevene, og hvor de mener at de har erfaringer som skolen kan lære av, handler om hva som gjør en lærer til en god lærer.

I en av gruppene forteller elevene om tre ulike lærere, og sier at det som skiller en god lærer fra andre, er engasjementet. På spørsmål om hva forskjellen består i bringer vi er utdrag fra en samtale mellom tre av elevene: «Hun trykker oss ikke ned.» «Hun tegner og viser ... hun gjør det mer interessant.» ... «Om vi ikke skjønner så tar hun liksom tiden og viser oss at du må gjøre sånn, sånn, sånn hun forklarer det på forskjellige måter. Hvis vi ikke skjønner det første gangen så prøver hun en ny måte. Helt til du skjønner det.» «Hun kommer ikke inn med negativ innstilling også er det sånn at hvis jeg får dårlig karakter så sier hun: - Du klarer det! Det her det er bra. Det er ikke meningen at alle skal få 5 og 6 her, bruker hun å si. Hun er liksom ... «... positiv til alt.» ... «Ja, du føler ikke at du skuffer henne liksom. Og man vil gjøre det bra for å gjøre hun glad!»

«Spesielt for dem som syns det er vanskelig, så oppmuntrer hun til og med også på prøvene. Da skriver hun i tillegg til at hun snakker med oss. Hun konfronterer oss på en måte, og sier at det her går fint.» ... «Og så gir hun konkrete beskjeder. I stedet for å si at det og det er dårlig, og at det må du skjerpe deg på, så sier hun at du har gjort en kjempe jobb på det her, men akkurat det der kan du lese litt mer om på den og den siden. Jeg har troen liksom.»

En annen gruppe sier dette om hva som gjør en lærer god: «De spør hvordan vi har det og sånn. De vet at forskjellige har litt forskjellige utfordringer. Og tar hensyn til det. Det er ikke alle lærere som tar hensyn.»

3.3.3 Hvordan skape en god relasjon mellom lærere og elever?

Elevene gir uttrykk for at det er viktig at de blir kjent med lærerne og at lærerne blir kjent med dem, og har forslag til hvordan dette kan gjøres: «Når vi har turer kan de faktisk gå med oss og ikke kjøre til den plassen vi skal.» ... «For eksempel i dag når vi var på tur går lærerne med lærerne og snakker med dem. Det er ei som prøver å snakke med oss. Det er sånn at lærerne går fremst og bakerst i gjenger og snakker med hverandre. Hvis de for eksempel hadde prøvd å snakke med oss, hadde vi snakket tilbake.» ... « ...og for eksempel at de hadde hatt lunsj sammen med oss istedenfor å sitte på lærerrommet å spise. Og være sammen med oss i friminuttene selv om de ikke har vakt. Og sånne ting da.»

De har også ønsker om tid til samtaler med lærerne: «Det som kunne vært gjennomført når det gjelder lærerne, var at vi hadde satt oss ned og snakket med lærerne på trinnet vårt. Og forklart dem hvordan vi føler det. Vi kunne ha gjort det sånn at vi hadde fått snakket først uten at de avbryter oss, for da kommer de med sånn som får oss til å glemme. De er lærere og de kan overbevise. Vi kunne ha satt oss ned og snakket med dem. Bare få det ut fra vår side. Kanskje vi hadde fått ett nytt syn på lærerne også, og at de kunne forklart seg til oss.»

3.9.4 Å ta i bruk praktiske læringsformer

Et annet område som skolen kan lære av, er å gjøre mer praktiske ting: «Her drar vi ut og ser hvordan ting fungerer og sånn, i stedet for å bare sitte og lese i en bok. Det kan bli kjedelig i lengden.» ... «Mange kan fort glemme av det med trivsel og motivasjon, at det faktisk er viktig å ha motivasjon for å lære. Og at det dermed er viktig å gjøre artige ting og gjøre det i praksis og ikke bare sitte og holde på med det teoretiske.»

3.10 Erfaringer med demokrati og deltakelse

Elevene forteller om erfaringer de har gjort seg med demokrati og deltakelse knyttet til felleskapet, betydningen av å være mange, å se en sak fra flere sider, å bli hørt og om påvirkning og det å få gjennomslag.

3.10.1 Felleskapet

Elevene var opptatt av de samtalen som oppstod i felleskapene og på grupperommene i undersøkelsen:

«Det var jo faktisk ganske artig. Jeg var jo på familierommet og da var det en stor jentegjeng fra tiende klasse som kom og satt seg, og de satt nesten hele tiden inne der og diskuterte og snakket og det var skikkelig interessant. For de hadde så mye å komme med og hadde skikkelig mange ideer. Jeg vet ikke om de hadde fått fram alt det der hvis de hadde skrevet alene på et ark. For dem satt og snakket sammen og fikk mange ideer, og hvis en sa noe så var det noen som la noe oppå deres ide, så ble det sånn skikkelig bra.»

«Det var veldig interessant var det. For når jeg satt meg inn på det rommet for å sitte der for å høre litt da, så kom jeg borti en gruppe så begynte vi å snakke. Vi kom jo fram til utrolig mye fornuftig og spennende, vi hadde veldig mange forskjellige meninger men det var veldig spennende å diskutere med folk» ... «Det er jo kanskje ikke alt du tenker på med en gang, men hvis du begynner å snakke med andre så får du jo nye ideer også» ... «Når vi har sånne undersøkelser⁷ så sitter du alene og da skal du bare tenke på deg selv og ikke hva andre mener også. Også hører du fra andre og tenker at det har jeg og tenkt på før, men det har jeg kanskje lagt litt til siden. Når du hører at det er flere så blir det annerledes og du vil mer. Jeg følte det sånn at jeg ville snakket mer på en sånn undersøkelse enn på skolen.»

På et av rommene ble det en diskusjon om dissing⁸: *«Vi satt i hvert fall en time og diskutert dissing og sånne stygge kommentarer blir slengt i gangene og sånn. Sånn inni gjengene, for det er mange som blir provosert når dem hele tiden driver og slenger drit. Og så forstår dem ikke at dem de sier det til tar seg nær av det da. Så det ble en svær diskusjon da og alle var enig at det var feil da, men ingen tør å gjøre noe med det.» ... «De i åttende syns ikke det er noe bra, men alle gjør det og derfor gjør de også det.» ... «Så da vi sa at en bare måtte slutte med det, så var det flere og flere som henger seg på. For vi visste jo at nesten alle guttene som holdt på med det i åttende var uenig i at det var riktig, og syns det var helt feil.» ... «Det er ingen som syns det er noe kult mer, det har bare blitt sånn alle gjør det.»*

Vi spurte elevene om de trodde at samtalen i dette rommet betød noe? *«Jeg fikk vite hva de syns om det og de fikk vite hva jeg syns om det. Og jeg liker det jo ikke. Men har det blitt noe bedre?» ... «Ja, jeg syns det har blitt mye bedre. Det er ikke like mye nå lenger. Jeg legger ikke like mye merke til det i hvert fall.» ... «Jeg snakket med noen gutter i klassen De sa det var litt artig i starten av åttende, men nå er det bare teit.»*

---

⁷ Eleven refererer her til skriftlige spørreundersøkelser

⁸ Elevene forklarer dissing på følgende måte: «Det er en sånn kamp mot hverandre om å si det beste til en gir seg liksom. De sier masse dritt om hverandre. Det kan ofte ende med slåsskamp. Så tar det 10 minutter så er de kompisert igjen.»

3.10.2 Betydningen av å være mange

Elevene sier at de ikke var overrasket over det som kom frem, og at det var som forventet: *«Jeg har jo hørt at folk har klaget på ting, og det var ikke overraskende at de kom med de forslagene, når de hadde sjansen til det.»*

De opplever likevel at undersøkelsen har betydning: *«Jeg tror det har en betydning at alle har vært med på det. For det blir på en måte mye sterkere da. Da vet man at det ikke bare er kun oss, da vet man faktisk at det er hele skolen som vil ha flere temaoppgaver, eller vil at vi skal få flere minibanker. At vi høres bedre.» ... «Da vet jeg at det ikke er bare jeg som mener det, det er ikke bare Demokrati i praksisgruppa som mener det, det er faktisk hele skolen. Jeg som person eller andre kunne jo ha påvirket gruppa til og ment det samme som oss. Men det er jo vanskeligere å påvirke hele skolen og dermed blir det mye sterkere da. Når det faktisk er hele skolen som mener det da, de fleste på skolen mener det samme.»*

«Jeg var på verdens beste gruppe og der hang de sånne lapper på veggen med hva dem ville ha. Så var det noen som gikk bort og leste og da fikk de egne ideer. `Det står jo skal jeg skriv det da?` Ja, skriv det, for hvis det er flere som vil det, er det kanskje større sjanse for at det blir det og.»

«Selv om noen skrev det samme som andre, da viser jo det at det er viktig å få gjort noe med det fort, når det er mange som sier det.»

3.10.3 Om å se en sak fra flere sider

Flere av elevene uttrykker at de har lært å se saker fra flere sider, og to av gruppene trekker frem arbeidet med å få minibank som eksempel på dette: *«Selv om vi har lyst på minibank for eksempel, så må vi tenke på hva de fleste vil. Se flere sider av det ikke bare vår side og hva vi tenker. Og være mer åpen hva andre mener i tillegg.» «Jeg trodde det var bare og skrive et brev så fikk man den minibanken. Jeg trodde det gagnet dem. Men så måtte vi jo også tenke på hvor mye den minibanken ble brukt, hvor man skal ha den, hvor lenge den kommer til å stå og slike ting da.»* Det handler om *«ikke å være helt låst på det du mener på en måte. Være åpen på andre muligheter eller løsninger eller meninger.»*

En annen sier det slik: *«Jeg engasjerer meg mer i politiske ting og føler at man begynner å diskutere og tenker at ja det er kanskje at jeg vil ha det sånn, men så begynner jeg å tenke. Vi har jo lært å se det fra flere sider og jeg tenker litt annerledes, forstår litt mer.»*

3.10.4 Å bli hørt

Hvilken opplevelse har så elevene av å bli hørt? På spørsmål om hva de tenker om hvordan medelevene på skolen har opplevd dette, svarer en: *«Ja, jeg tror nok det, for de fleste forslag var jo det om flere temauker, minibank og annen mat og jeg føler jo vi har jobbet mye med det. Og prøvd å få til det og dermed tror jeg de føler at de blir hørt da.»*

I en annen gruppe sier en: *«Nå skal vi holde foredrag, og det er faktisk voksne som skal sitte og høre på hva vi sier. De vil jo høre på hva vi sier. Det er jo interessant for dem og høre hva vi mener.»*

«Vi har jo faktisk fått gjennomslag en gang. Jeg husker det var mange elever som var skikkelig lei av en lærer for han var rett og slett stygg med oss, han sa stygge ting til oss. Han var morsom det var han, men han var så ironisk med elevene. Og da ... vi tok det opp i elevrådet, gikk sammen for det, med flere personer og elevrådsrepresentanter for å klage til rektor. Og han måtte forklare seg grundig til klassene og ja ... vi har jo stemmer ... vi har blitt hørt. Men skulle gjerne blitt hørt mer.»

3.10.5 Om å påvirke og få gjennomslag

Har så elevene lært noe om hvordan de kan påvirke? «Vi kan jo sende brev, og gå inn på kontoret og spørre om få snakke med rektor i hvert fall. Eller vi kan ta det opp i elevrådet.»

«Vi har laget den plakaten også, med rettigheter. Vi har sendt brev til rektor og spurt om hvordan skolen har tenkt å jobbe med den plakaten. Og der står det alt vi vil ha. Som for eksempel å markere alle bursdager. Så vi har begynt å finne løsninger på det.»

Vi spurte elevene om de tror at de får gjennomslag?: «Ja vi håper da det.» ... «Det spørres jo hva de selv synes er viktig politikerne og dem som har mest makt da.» ... «Det spørres jo hva de synes er interessant. Selv om vi synes noe annet er interessant og viktig, så kan det godt hende at de synes noe annet er interessant og har mer betydning.» ... «Vi spiller en rolle men det er de som har siste ordet og det er de som kan bestemme da. Hva som skal skje og når det skal skje. Det er de som har hovedmakta, selv om vi kan påvirke. Men det er bare til en viss grad.»

Hva sier de unge om hvorfor er det lurt at politikerne hører på hva de mener? «Det er vi som er framtiden. Jeg vet ikke helt, men det er vi som vet best hva vi vil ha, ikke sant. Det er lett for en voksen å tenke hva barn og ungdommer vil ha, men det er lettere for oss å si det, for det er vi som lever ungdomstiden, hvis dere skjønner. Det er jo for oss det skal være, så da burde jo vi ungdommer bli hørt. Jeg tenker da i større grad egentlig, fordi vi kan jo ikke få alt det vi vil ha. Men for eksempel flere temauker da, det er jo noe jeg synes vi burde få gjennomført, for det har med trivsel å gjøre.»

Hva tenker elevene om det de har vært med på, om det vil få noe å si? «Jeg tror ikke det har fått noe å si for andre enda. Men tror dette blir noe vi jobber mer med i tiende.» ... «Ja, for da skal vi jobbe med det vi har fått svar på i rapporten. Da kommer de til å merke det. Jeg tror lærerne begynner å skjønne at vi vil ha mer aktiviteter på skolen. I hvert fall at det blir gjort noe med. Og vi vil jo ha leksefri skole og sånn, og jeg tror at rektor og lærerne kommer til å gi etter på det.»

Har det hatt noe å si for skolen? «Folk skjønner at vi gruppene som er på det (valgfacet) prøver å få til ting for å gjøre det bedre i fellesskapet. Det gjør det at de kanskje tenker mer over det de også, og at de kanskje kommer med ideer til oss som er med i Demokrati i praksis, og ber oss ta det med videre.» ... «Så kan det faktisk bli mye bedre av at vi for eksempel har hatt elevundersøkelsen. Da kan vi gjøre noe med de tingene som ikke har vært like bra før. Og da tenker jeg det blir bedre for skolen også, hvis folk har det bedre i nærmiljøet.» ... «Og det var jo tatt opp at vi skulle få flere temauker på skolen. Det går inn i skolehverdagen at vi prøver å få til å gjøre mer ting sammen. Det kan gi bedre samhold på skolen. Det at vi har funnet ut av dette, gjør at vi får et sterkere bånd med resten av skolen.»

«Og det kan jo være ting folk ikke har turt å si før. For eksempel det å gå til rektor og si at jeg vil ha flere temauker, det er jo ikke noe du gjør bare. Men det er plutselig noe du tør å si her da. For det er jo

ingen som vet at det er du som har sagt det eller at du vil det. Og så det kan faktisk bli noe ut av det da.»

De unge er opptatt av at det må bli noe av det som de er med på: «Hvis jeg hadde sagt noe og det ikke hadde blitt noe av det, så hadde jeg tenkt at det ikke hadde vært noe vits å si noe neste gang. Hvis det ikke blir noe av det uansett.» ... Elevene synes at det er viktig «at det vi sier betyr noe og at vi ikke bare kommer med ideer og så går de for noe helt annet som de selv mener.»

4. HAR DET SATT SPOR?

Valgfaget har tatt navnet Pawprint. På norsk betyr dette fotavtrykk, eller spor som etterlates av noe. Hvilke spor kan vi så se etter ett år med valgfaget? La oss først se litt på de sporene vi kan se hos elevene, før vi avslutningsvis ser på noen muligheter og utfordringer knyttet til mulige spor på skolen, i bydelen og for kommunen.

4.1 Demokrati og medvirkning – et dannelsesfag i praksis?

I valgfaget Demokrati i praksis, skal elevene lære demokrati og medvirkning. I læreplanen beskrives demokrati som verdier og ferdigheter, mens medvirkning beskrives som kjennskap til og deltakelse i demokratiske beslutningsprosesser.

Elevene forteller i rapporten om at de gjennom deltakelsen i valgfaget opplever av at de har blitt tryggere og at de har lært å i større grad stå for egne meninger og snakke i forsamlinger. Noen sier at de har fått mer kunnskap om hvordan samfunnet fungerer og hvordan beslutninger i samfunnet blir til. Gjennomgående forteller de at de har lært hvordan de kan påvirke og fått tro på egne påvirkningsmuligheter. De har lært samarbeid og utviklet forståelse for hvordan meninger utvikles og dannes i felleskap.

Dette er spor vi kan se direkte gjennom at elevene selv bruker disse ordene på å beskrive egen læring, og indirekte gjennom at de forteller om sine erfaringer med planlegging, gjennomføring og etterarbeid med elevundersøkelsen. Fortellingene viser hvordan de har gjort seg konkrete erfaringer med demokratiske prosesser, og hvordan de i refleksjonene om disse erfaringene gir uttrykk for en forståelse for verdier, kunnskap om fremgangsmåter og utvikling av ferdigheter. I læreplanen kan vi lese at faget bygger på menneskerettigheter og grunnleggende demokratiske verdier som likeverd, likestilling, respekt, toleranse, ytringsfrihet og frie valg. Selv om ingen av elevene eksplisitt kobler faget til menneskerettighetene, kan man se tydelige spor av disse verdiene. Dette gjennom de fortellingene de deler, samt at de kommer til uttrykk på rettighetsplakaten de har laget.

Siden FNs barnekonvensjon kom til, har det skjedd store endringer i måten vi tenker om barn og unge. Man har i økende grad oppfattet de som aktive og kompetente aktører med unike erfaringer, og som en viktig del av samfunnet. Synet har endret seg fra å se på dem som objekter og passive mottakere, til å betrakte dem som subjekter med rettigheter og tanker som skal respekteres. Dette innebærer at unge skal være aktive deltakere og anerkjennes som borgere med egne rettigheter og plikter. Medborgerskap uttrykker medlemskap i et demokratisk og politisk felleskap (Stray 2011). I alle de tre intervjugruppene inntar elevene en naturlig posisjon som meningsberettigede aktører med tro på at de besitter kunnskap og kan være med på å utvikle skolen og lokalsamfunnet. Videre kan vi se at flere har fått både lyst og tro på sin egen rolle som en samfunnsaktør med mulighet for å påvirke.

Mary Kellet (2011) beskriver "voice" som en forutsetning for deltakelse. Barn og unge må få en stemme for å kunne delta og uttrykke sine synspunkter. Det er påkrevd med tilrettelegging før unge kan bli hørt på måter hvor det de bidrar med får betydning for samfunnet. Lundy (2007) beskriver fire forutsetninger tilknyttet dette:

- Rom: Unge må bli gitt muligheten for å uttrykke sine meninger
- Stemme: Barn og unge må fasiliteres til å uttrykke sine synspunkter
- Publikum: Synspunktene må bli lyttes til
- Innflytelse: Synspunktene må bli anerkjent/ respondert på som interessante

Gjennom valgfaget er elevene gitt et rom og en mulighet for å danne og uttrykke meninger. De har blitt fasilitert til å finne måter deres egen og medelevers stemme kan komme til uttrykk.

Elevene gjør en sammenlikning med andre fag for å si at de opplever Demokrati i praksis har vært seriøst, og ikke bare det de kaller «tomme ord». Med dette fremhever de betydningen av at de har arbeidet med ting i virkeligheten, med temaer som betyr noe for dem, og at det er fulgt opp på en ordentlig måte. Det kan virke som at den tette koblingen som faget har hatt til bydelens nærmiljøatsning, har styrket dette inntrykket. Gjennom dette er det etablert et publikum og kanal for innflytelse.

Demokrati i praksis skal som valgfag medvirke til at elevene styrker lysten til å lære og opplever mestring gjennom praktisk og variert arbeid. Dette kan sees i sammenheng med ungdomstrinnsatsningen⁹, hvor det er et mål å gjøre opplæringen på ungdomstrinnet mer praktisk og variert for å gi elevene flere opplevelser av mestring og økt motivasjon og læring.

Demokratisk kompetanse kan handle om intellektuell kompetanse, verdi og holdningskompetanse og handlingskompetanse. Det inkluderer læring om demokrati, for demokratisk deltakelse og læring gjennom demokratisk deltakelse (Stray 2012). Elevenes fortellinger etterlater et inntrykk av at måten faget har vært innrettet, med utgangspunkt i praktiske øvelser og oppgaver, har gitt både en språklig og praktisk innsikt. Refleksjonene de gjør seg, peker i retning av at mange av dem også ser sammenhenger mellom begrep og handling, på den måten at de språklig er i stand til å knytte de demokratiske prosessene de har vært med på, til demokratiske verdier og begreper.

Ifølge læreplanen skal valgfagene også medvirke til helhet og sammenheng i opplæringen. Vi kan også se tydelige spor av at elevene opplever at læringen i valgfaget har styrket deres forutsetninger for læring i andre fag.

I innledningen til rapporten kan vi lese at elevene under intervjuene for det meste virket samstemte, hvor de gav et inntrykk av å bygge på hverandres utsagn, mer enn å konkurrere om meninger. Man

---

⁹ *Strategi for ungdomstrinnet. Motivasjon og mestring for bedre læring.*

kan spørre hva dette er et uttrykk for? En forklaring kan være at elevene gjennom valgfaget har utviklet et felles språk og begrepsapparat, og at en vesentlig del av undervisningen har handlet om å utvikle respekt for ulike meninger og refleksjon over felles erfaringer.

Et inntrykk som rapporten gir, handler om hvordan elevene beveger seg mellom å snakke om et «jeg» og et «vi». Det kan synes som at flere opplever at de gjennom deltakelse i valgfaget har fått hjelp til å finne og uttrykke egen stemme, parallelt med at de har erfart verdien og styrken i det å opptre som et «vi». Flere uttrykker også at de har fått en utvidet forståelse og respekt for demokratiske prosesser.

Gjennom måten de snakker om utfordringer i egen skolehverdag, ser vi at de viser en evne til å utøve kritikk, samtidig som de uttrykker respekt for at det er flere hensyn som må tas ved beslutninger.

Selv om rapporten ikke får frem i hvor stor grad det er satt spor hos den enkelte og i valgfaggruppa som helhet, mener vi at det er grunn til å konkludere med at valgfaget for mange har bidratt til å realisere læreplanens formålsbestemmelser og læringsmål knyttet til demokrati og medvirkning.

Det kan se ut som at valgfaget på mange punkt svarer på skolens dannelsesoppdrag, gjennom å hjelpe elevene til å beherske, opptre og ta ansvar som individer i sosiale felleskap og demokratiske prosesser.

4.2 Noen utfordringer og muligheter

Det er vanlig å se på medvirkning som en prosess som skjer trinnvis. En måte å beskrive dette er gjennom Harry Shiers (2001) inndeling i fem trinn, ved at

1. Barn og unge blir lyttet til
2. Barn og unge får støtte til å uttrykke sine meninger
3. Barn og unges synspunkter blir tatt i betraktning
4. Barn og unge blir involvert i beslutningstaking
5. Barn og unge deler makt og ansvar for beslutningstaking

Med trinnene har Shier laget modellen «Stier til medvirkning», hvor han peker på at det til hvert av trinnene er knyttet noen forutsetninger, muligheter og forpliktelser. Forutsetningene handler i stor grad om det er vilje og ønske om å tilrettelegge for medvirkning, muligheter handler om at man har ressurser tilgjengelig, mens forpliktelsene handler om at det foreligger forventninger i form av føringer, kvalitetssystemer og planer som etterspør medvirkning. Gjennom valgfaget har Saupstad - Kolstad bydel og Huseby skole lagt til rette for en arena hvor ungdom gis muligheten for å medvirke på alle trinnene. Både rektor og valgfaglærerne uttrykker vilje til medvirkning. Gjennom planer og formelle

systemer uttrykkes forventinger om å fremme unges medvirkning, og det er gjort tilgjengelig ressurser i form av personal, lokaler, tid og kompetanse.

Samtidig ser vi at elevene forteller om utfordringer ved det å få klassens time og elevråd til å bli reelle medvirkningsarenaer. Dette tyder på at det ikke holder å få de formelle systemene på plass, men at det kreves ytterligere grep. Som flere av elevene er inne på, er de voksne den sterke part. Det er de som må ta ansvar for å legge til rette for og gjøre medvirkning og deltakelse mulig. Det kan synes som at lærerne spiller en viktig rolle her.

Elevene har også ideer og forslag til hvordan skolens læringsmiljø kan bli bedre. Dette gjennom at lærerne i større grad etter spør kompetansen til elevene og tilrettelegger for bedre relasjoner og dialog med elevene. Elevene mener også at skolen kan lære av den praktiske læringsmodellen til valgfaget, og i større grad prioritere det sosiale miljøet på tvers av klassene.

Noen av elevene gir uttrykk for at det er de med sterkeste stemme som får de største utfordringene og kommer mest til orde. Janicke Heldal Stray (2011) mener at demokratiopplæring har et stort potensial for å virke inkluderende, tilhørighetsskapende og utjevnende for elever som sliter i andre fag. Det er derfor ekstra viktig at skolen finner en måte å styrke læringsutbytte også for de som ikke fra før har de sterkeste stemmene.

Dersom vi tar medvirkning på alvor innebærer det at de unge både skal være med, og at det de bidrar med skal få virkning. Det kan være en fare for at medvirkning kun blir symbolsk dersom en inviterer til medvirkning, uten å skape reelt rom for det. Videre dersom en gjennomfører aktiviteter uten å tenke ordentlig igjennom på hvilken måte en har tenkt å bruke de innspillene som man får i etterkant. Elevene understreker også at det er avgjørende at de erfarer at deres engasjement er av betydning.

Har så Pawprint nådd sin visjon om å sette varige spor? Det er grunn til å tro at Pawprint har virket dannende for elevene som har deltatt, gjennom å styrke deres forutsetninger for og praktiske kompetanse for demokrati og medvirkning. Det kan også se ut som at elevene har fått erfare konkret at engasjementet har ført til at de har fått gjennomslag for noen av sakene de har vært særlig opptatt av, og at arbeidet har satt konkrete spor i form av økt fokus på elevrettigheter i skolen, bevilgning av midler til park og belysning.

Ungdom har ofte andre meninger og perspektiver på samfunnsutfordringer enn voksne. Med et samfunn som er i stadig ending, er det dette perspektiver vi har kontinuerlig behov for å fornye. For at ungdom skal kunne delta som aktive samfunnsborgere, må de lære og få anledning til å praktisere demokrati. Denne rapporten viser at valgfaget Demokrati i praksis, kan være en egnet arena for å styrke ungdoms forutsetninger for samfunnsdeltakelse.

Rapporten viser også at valgfaget kan være en mulig arena hvor skoleledelse og kommunen kan få innsikt i ungdoms perspektiv. Dette kan styrke forutsetningene for at man mer treffsikkert kan utvikle en bedre skole og et bedre lokalsamfunn for barn og unge, basert på kjennskap til lokale utfordringer og muligheter. Gjennom de erfaringene vi får høre om i denne rapporten fremstår valgfaget også som en arena med potensial for å mobilisere ungdom som en forandrende kraft i utviklingsarbeid i skole og lokalsamfunn.

KILDER

Litteratur

- Gustavsen, Karin og Tinmannsvik, Kristin (2014) *Demokrati i praksis – ung borger og medvirker*.
Utgiver: Barn og unges samfunnslaboratorium og Trondheim kommune.
- Kellet, Mary (2011) *Engaging with children and young people*. Centre for Children and Young People:
Background Briefing Series, no. 3
- L. Lundy (2007), *Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on
the Rights of the Child*, British Educational Research Journal 33(6): 927–942.
- Shier, Harry (2001) Pathways to participation: openings, opportunities and obligations: *Children and
Society*, 15(2) pp 107 - 117
- Stray, Janicke Heldal (2011) *Demokratipedagogikk*. Kapittel i Berge og Stray (2011) *Demokratisk
medborgerskap i skolen*. Fagbokforlaget.
- Tinmannsvik, Kristin (2014) *DEMOKRATI I PRAKSIS = MANGFOLD!* Prosjektplan.
<https://www.trondheim.kommune.no/saupstadungdommer/>

Andre dokumenter

- Læreplan for valgfaget Demokrati i praksis http://www.udir.no/kl06/DIP1-01/Hele/Komplett_visning
- Velkomstbrev ved Husby skole 2013
<https://www.trondheim.kommune.no/multimedia/1115028875/Velkommen-til-Huseby-2013.pdf>
- Strategi for ungdomstrinnet. Motivasjon og mestring for bedre læring.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/grunnskole/strategiplaner/f_4276_b_web.pdf

VEDLEGG 1 EVALUERINGSSPØRSMÅL OG INTERVJUGUIDE

Fem spørsmål som elevene i valgfagklassen svarte skriftlig på i etterkant av undersøkelsen

1. Hvordan vil du beskrive formålet med dagene?
2. Hvordan opplevde du å delta på planleggingen og gjennomføringen?
3. Hva fungerte særlig bra?
4. Hva kunne vært gjort annerledes?
5. Hvilke råd vil du gi til andre som skal gjøre det samme som dere?

Intervjuguide for gruppevisе samtaler med elevene to måneder etter undersøkelsen

1. Se for dere at dere skal beskrive det som dere har vært med på for 9 klassingene som skal starte til høsten. Hva ville dere si?
2. Hva har skjedd siden sist? Hva har dere gjort siden sist?
3. Hvordan har dere opplevd å være med?
  - Hva har vært positivt
  - Hva har vært utfordrende
  - Har du blitt overrasket over noe/ var noe annerledes enn det du tenkte?
4. I hvilken grad er formålet du opplevde dere hadde med ungdomsundersøkelsen innfridd?
5. I det første møtet uttrykte dere bekymringer knyttet til om dere ville få alle i tale og knyttet til uro. Hvordan tenker dere om dette nå?
6. Hva har du lært?
7. Hvilken betydning har det hatt for deg selv?
8. Hvilken betydning har det hatt for skolen/ bydelen?
9. Har det at dere er med og gjennomfører noen betydning? Utgjør det en forskjell? Hvilken?
10. Hvilke forskjell opplever dere at dette er i forhold til det å gjennomført en spørreundersøkelse?
11. Hvilken forskjell er det at det var dere som gjorde dette, sammenliknet med at det hadde vært voksne som gjennomførte det?
12. Har det kommet noe ut av det?

VEDLEGG 2 LÆREPLAN I VALGFAGET DEMOKRATI I PRAKSIS

Formål

Valgfagene skal medvirke til at elevene, hver for seg og i fellesskap, styrker lysten til å lære og opplever mestring gjennom praktisk og variert arbeid. Valgfagene er tverrfaglige og skal medvirke til helhet og sammenheng i opplæringen.

Demokrati er en bærebjelke i samfunnet. Et demokratisk samfunn forutsetter at innbyggerne respekterer og slutter opp om menneskerettigheter og grunnleggende demokratiske verdier som likeverd, likestilling, respekt, toleranse, ytringsfrihet og frie valg. Målet er at flest mulig skal få anledning til å engasjere seg og delta aktivt i samfunnslivet.

Unge mennesker må forstå betydningen av å holde demokratiets spilleregler i hevd og ta del i samfunnet på ulike måter. Å utvikle elevenes selvstendighet og identitet, evne til meningsdannelse og mot til å uttrykke egne meninger står sentralt. Skolen er en demokratisk arena for barn og unge der de skal oppleve å bli lyttet til, medvirke og ha innflytelse.

I opplæringen i demokrati i praksis skal elevene arbeide med menneskerettigheter og demokratiforståelse. Videre skal faget bidra til å få fram erfaringer og synspunkter de unge har, og gjøre dem i stand til å komme med innspill i saker som angår dem. Faget gir mulighet til å arbeide praktisk sammen med skolens elevråd, i skolemiljøet, i lokalsamfunnet og med globale forhold. Valgfaget skal fremme utviklingen av et inkluderende miljø som er preget av trygghet og sosial tilhørighet, der forebyggende tiltak og konfliktløsning inngår. Faget skal stimulere til deltakelse og engasjement i demokratiske prosesser.

Hovedområder: Valgfaget er strukturert i to hovedområder. Hovedområdene utfyller hverandre og må ses i sammenheng.

Demokrati: Hovedområdet demokrati dreier seg om verdier og ferdigheter. Kunnskap om menneskerettigheter og demokratiske verdier er en forutsetning for å utøve demokrati. Hovedområdet dreier seg videre om å praktisere demokratiske ferdigheter som kildekritikk, meningsdannelse, argumentasjon og evne til å ytre seg. Kunnskap om metoder for å håndtere konflikter inngår også i hovedområdet.

Medvirkning: Hovedområdet omfatter kjennskap til demokratiske beslutningsprosesser på ulike nivåer. Videre omhandler hovedområdet bistand til skolens elevråd for å fremme et godt læringsmiljø. Det skal motivere elevene til å delta i demokratiske prosesser i lokalsamfunnet. Å skape engasjement mot brudd på menneskerettigheter inngår også i hovedområdet.

Kompetansemål demokrati: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for menneskerettigheter og grunnleggende demokratiske verdier
- gjøre rede for og drøfte begrepene likestilling og likeverd
- bruke samfunnsinformasjon for å kunne skille mellom fakta og meninger, identifisere fordommer og forholde seg kritisk til kilder
- argumentere for en sak og delta i meningsbrytninger i egnede kanaler
- presentere og anvende metoder for konflikthåndtering

Kompetansemål medvirkning: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- kartlegge og gi eksempler på demokratiske prosesser og beslutninger på skolen eller i lokalmiljøet

- bistå eller utføre oppdrag for skolens elevråd og planlegge og iverksette tiltak for å utvikle skolens læringsmiljø
- identifisere brudd på menneskerettigheter og bruke ulike metoder og kanaler for å protestere mot dem

VEDLEGG 3 RÅD TIL ANDRE SOM SKAL GJØRE UNDERSØKELSE

Her er råd fra valgfagelevne til andre som planlegger å gjennomføre en elevundersøkelse lik den som de gjorde:

- Alt må planlegges. Det er viktig at alle har full kontroll på det de skal si eller presentere
- Gjør oppgavene spennende og interessante
- Vær interessert og vis interesse for det du gjør
- Forklar nøye hva som skal skje og bruk tid på å forklare oppgaven, slik at de vet hva de skal gjøre, hvor og hvordan. Kanskje ikke fortelle alt før de kommer så det er litt spenning om hva som kommer til å skje
- Be alle om å skrive seriøse svar
- La ungdommene styre litt selv, men grip inn om det blir nødvendig.
- Hjelp de med å få i gang tankegangen, still spørsmål som får dem til å tenke
- Ikke vær redd for å holde tilbake spørsmål og la ungdommen snakke i vei og utfylle seg selv. Dette gjør at de blir begeistret og tar prosjektet på alvor
- Få de engasjert
- Ikke vær redd for å ta kontakt med de som kommer til din stasjon. Ikke vær redd for å snakke og å gi beskjeder
- Vær tålmodige, imøtekommende og positiv
- Ha god tid, hold roen og vær ikke stresset
- Vær litt streng, men bli ikke sur.
- Ha ikke ansvar for en stor gruppe helt alene
- La elevene gå fritt og la de danne egne grupper. Men splitt de som ikke KAN være sammen!
- Finn ut hva som funker best for elevene på det stedet
- Hold tempoet hele dagen
- Vær deg selv og håp på det beste

